

HÜCRE

Dr. Yasemin Sezgin

yasemin sezgin

HÜCRE NEDİR ?

- ◉ Görev ve yapı bakımından canlılığın bütün özelliklerini gösteren en küçük birime **HÜCRE** denir.

- İlk defa 1665 yılında Robert Hook mantar dokusunu incelemiş gözlemlediği dokularda küçük boşluklar görmüş ve bu boşluklara içi boş odacıklar anlamına gelen HÜCRE demiştir.

THEODORE SCHWANN & MATTHIAS SCHLEIDEN → HÜCRE TEORISI

Hücre teorisi

“bütün organizmalar hücrelerden yapılmıştır”

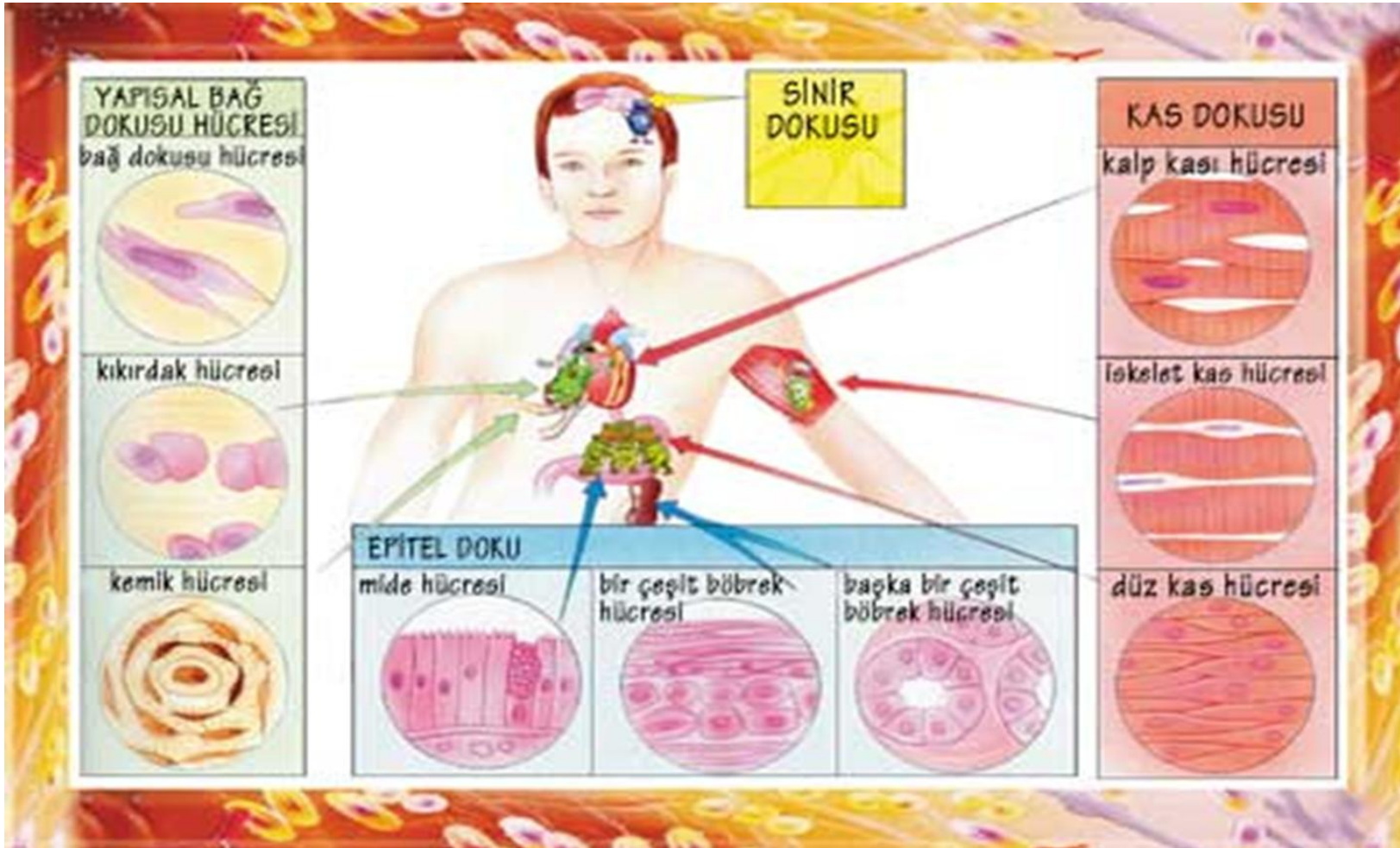
Theodore Schwann

Matthias Schleiden

- ⦿ **Canlıların yaşamını sürdürebilmek için yaptığı solunum , boşaltım , dolaşım , beslenme , sindirim gibi faaliyetlere YAŞAMSAL FAALİYETLER denir.**
- ⦿ **Canlılarda gerçekleşen yaşamsal faaliyetlerin tamamı hücre tarafından gerçekleştirilir.**
- ⦿ **Yani *HÜCRENİN GÖREVİ* , yaşamsal faaliyetleri gerçekleştirmektir.**

Hücrelerin şekilleri ve büyüklükleri farklı farklıdır :
Hücrelerin büyüklükleri
Memeli Hücreleri ortalama 7-50 mikrometre olabilir.

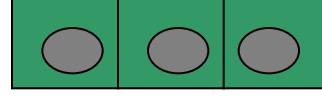

HÜCRE ŞEKİLLERİ

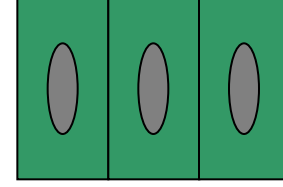
- Hücreler fonksiyon ve buldukları yerlere göre değişiklikler gösterebilirler. Bazı epitel hücreleri salgı durumuna göre uzar veya kısalabilir. Akyuvarlar damar duvarından geçerken uzar kısalırlar.
- Yassı, kübik, prizmatik, pramidal, oval, yuvarlak, mekik, iplik veya yıldız şekilli olabilirler.

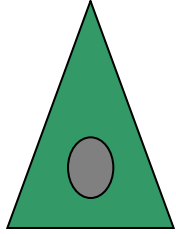
Yassı

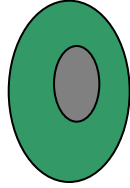
Kübik

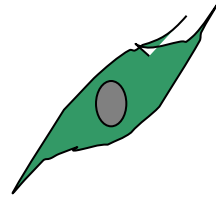
Prizmatik

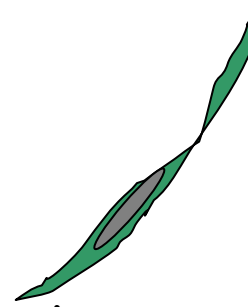
Pramidal

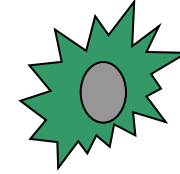
Oval

Mekik

İplik

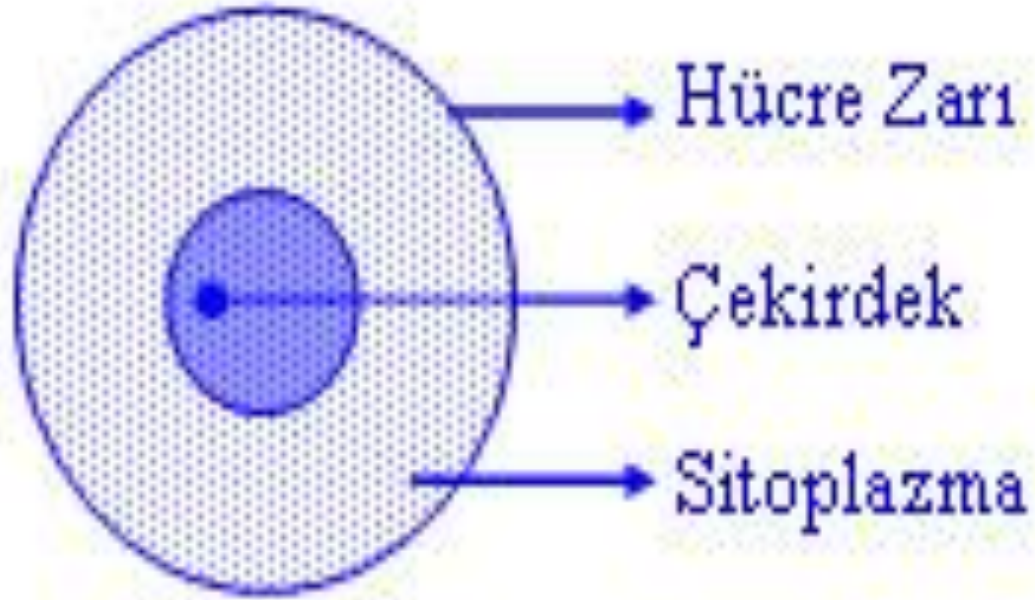

Yıldız

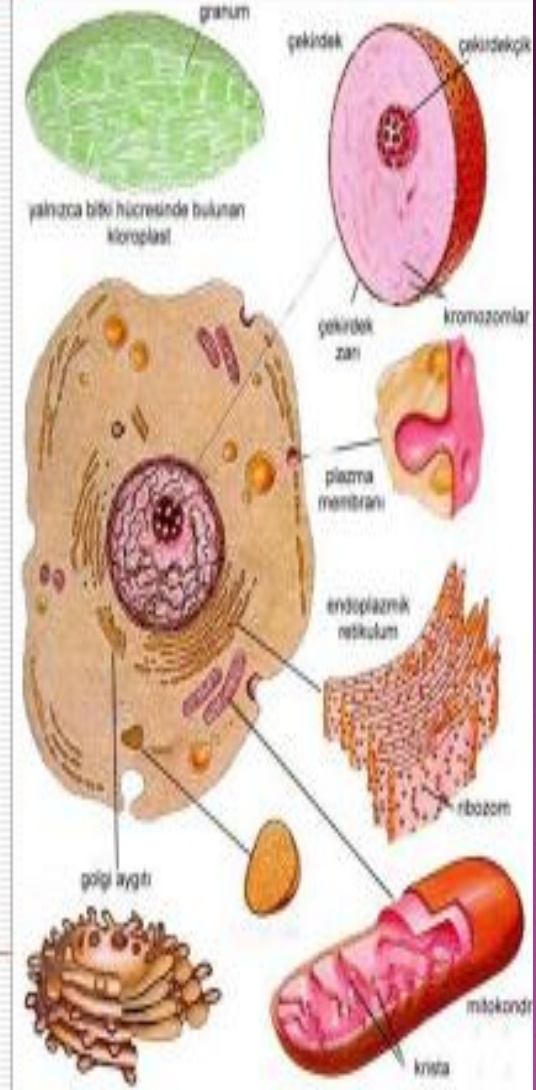

HÜCRENİN YAPISI

Hücre dıştan içe doğru hücre zarı, sitoplazma ve çekirdekten oluşur.

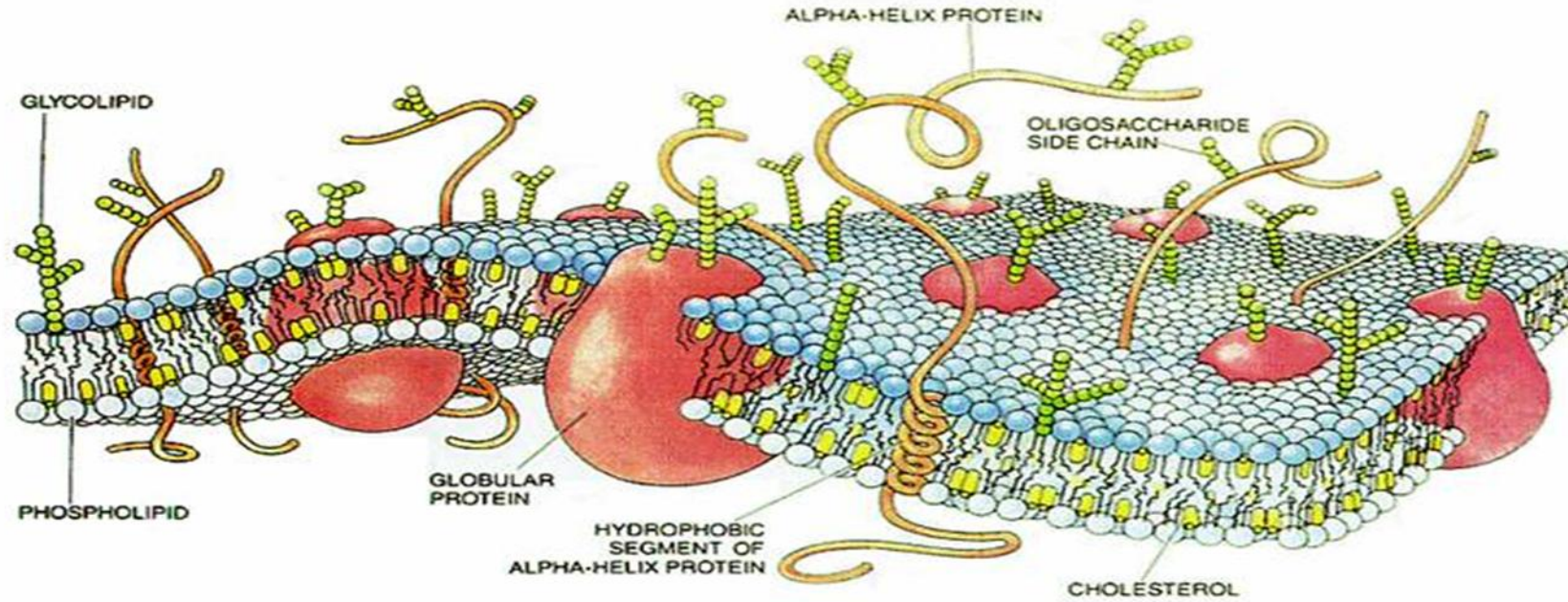
- 1. Hücre zarı
- 2. Çekirdek
- 3. Sitoplazma

HÜCRE ZARI

- ◉ Tüm hücrelerde bulunur.
- ◉ Hücreyi dış ortamdan ayırıp bir bütün halinde tutar.
- ◉ Hücre zarı 1972 yılında Singer ve Nicolson'un ortaya koyduğu «sıvı mozayik modeli» olarak bilinen yapıdadır.
- ◉ Hücre zarı; canlı, esnek, akışkan ve seçici-geçirgendir.
- ◉ Üzerinde porlar bulunur.
- ◉ Çok ince olduğu için yapısı ancak elektron mikroskopunda görülür.
- ◉ Yapısında proteinler, yağlar ve karbonhidratlar vardır.

HÜCRE ZARI

◉Membran Lipidleri

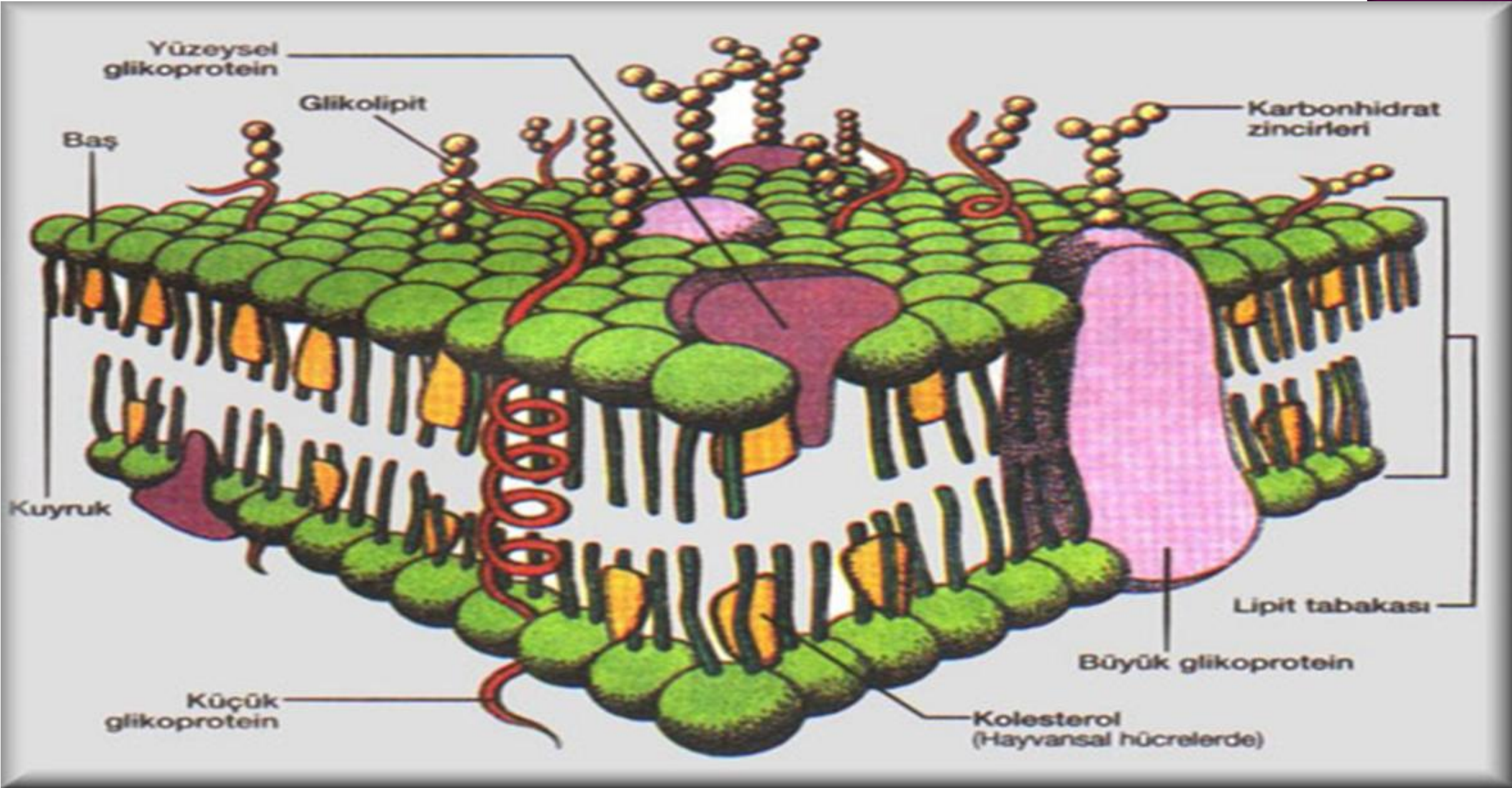
- ◉Çift sıra lipid tabakası içinde yer alan proteinler ve bunlara bağlanan karbohidratlardan oluşur
- ◉Membran lipidleri genellikle doymamış yağ asitlerini içerir bu nedenle akışkandır
- ◉Membran lipidleri genellikle fosfolipidlerdir
- ◉Ayrıca membranda kolesterol ve glikolipidlerde bulunur
- ◉Kolesterol yağ asitlerine bağlanarak membran akışkanlığını ayarlar
- ◉Glikolipidler ise genellikle membranın dış yüzeyinde yer alır. Bakteri toksinlerine karşı reseptörgörevi yaparlar

◉Membran Proteinleri

- ◉Membranda yer alan proteinler ise
- ◉Spesifik moleküllerin hücre içine ve dışına taşınmasına yardım eden **taşıyıcı proteinlerdir**
- ◉Bazı proteinler membrandaki biyokimyasal olaylarda görevli **enzimlerdir**
- ◉Bir kısmı hücrenin **antijenik özelliğini belirler**
- ◉Bazıları ise kimyasal ve fiziksel sinyallerin iletiminde görevli **reseptörlerdir**

Membran karbohidratları

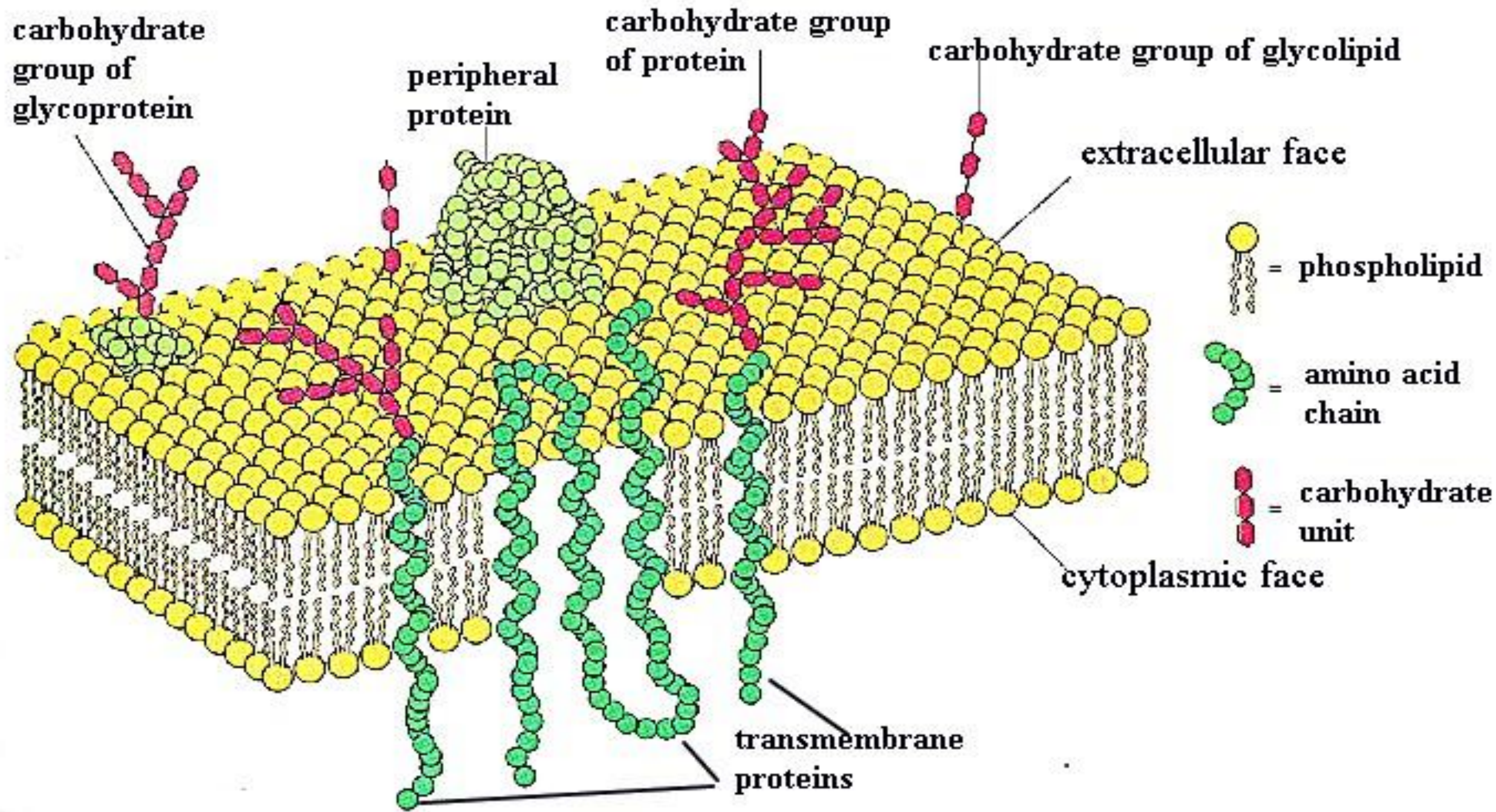
- ◉ Membran karbohidratları daha çok proteinlerle ve daha az oranda lipidlerle bağlanmış olarak bulunur. Görevleri;
- ◉ Hücre zarının korunmasını sağlamak
- ◉ Hücre membranını dıştan **glikokaliks** denen karbonhidrat yapısında örtü çevirir.
- ◉ Glikokaliks'teki sialik asit negatif elektrik yüküne sahiptir.
- ◉ Hücrelerin doku halinde bir araya gelmesini sağlamak
- ◉ Hücre yüzeyinin pH sını kontrol etmek
- ◉ Hücreye antijenik özellik vermek

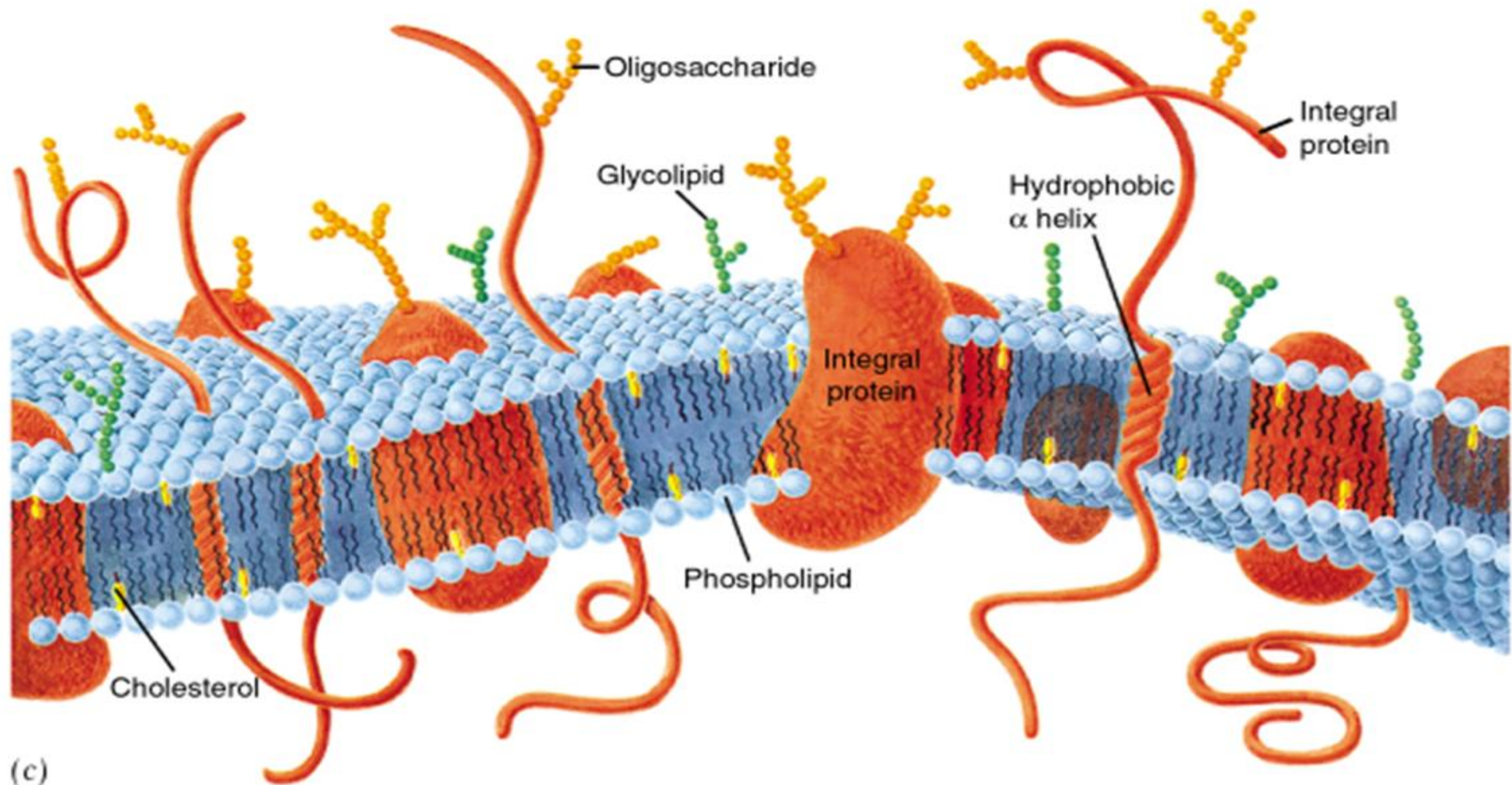

◎ HÜCRE ZARININ GÖREVLERİ:

1. Hücre zarı, hücreyi dış ortamdan ayırır,
2. Hücreye şekil verir,
3. Hücreyi dış etkilere korur,
4. Hücreye dışarıdan gelen uyarıları alır
5. Hücre-hücre ilişkisini sağlar
6. Hücrenin bulunduğu ortamla madde alış-verişi yapmasını sağlar.
  - a. Makrotransport
    - i. Pinositoz ve Fagositoz
    - ii. Reseptör aracılı fagositoz
  - b. Mikrotransport
    - i. Basit difüzyon
    - ii. Taşıyıcılar aracılı transport
      - I. Kolaylaştırılmış difüzyon
      - II. Aktif transport

(c)

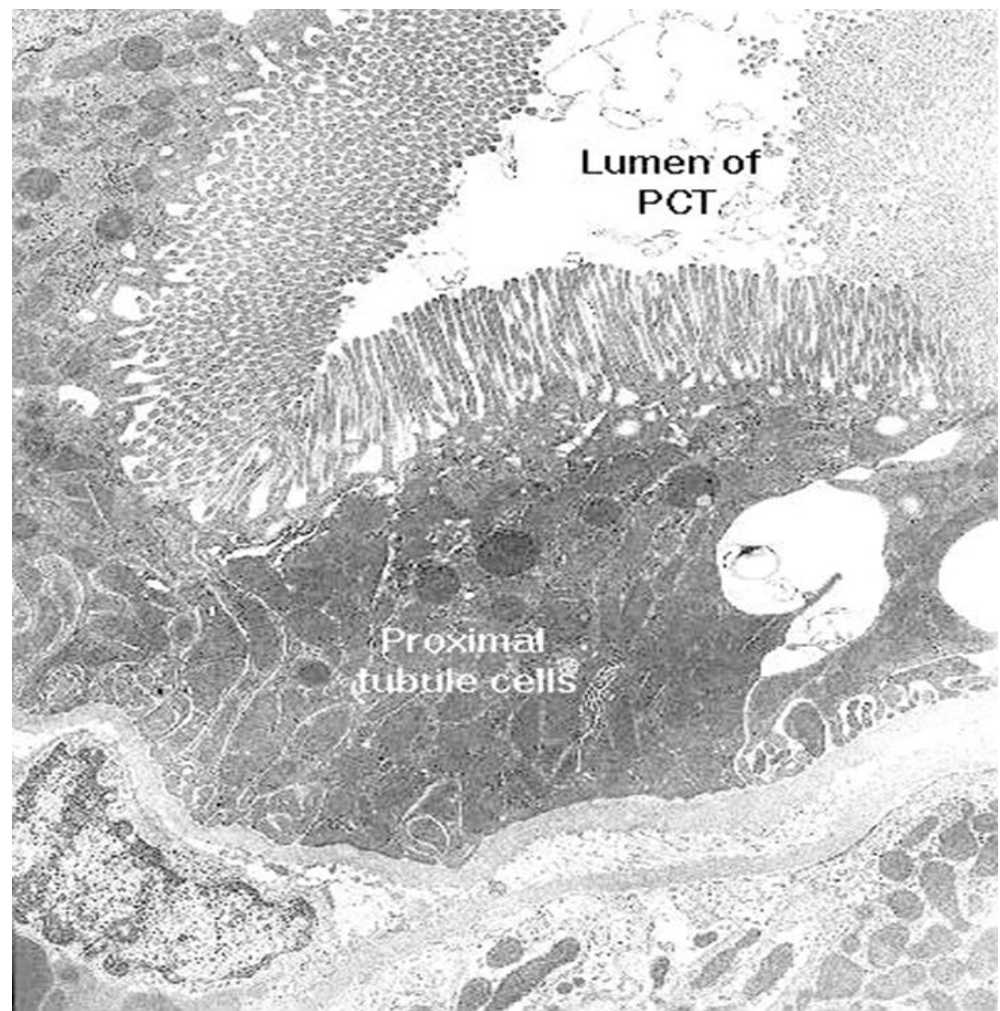
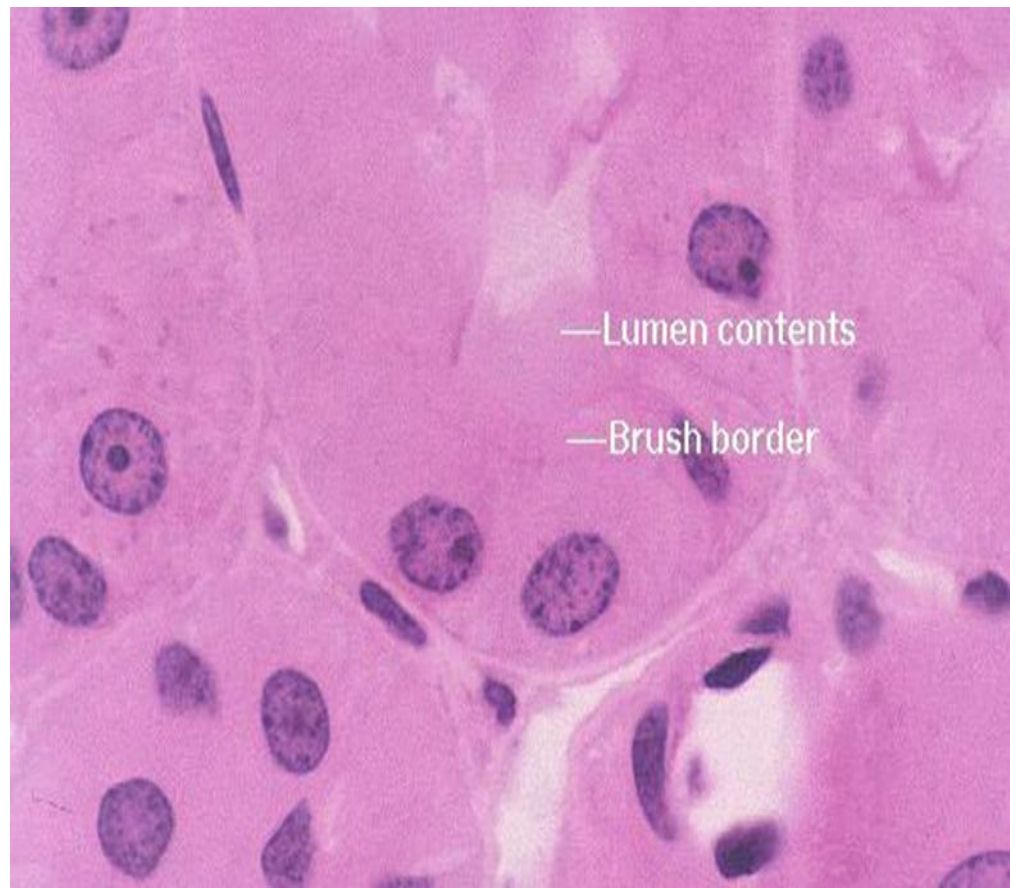
From D. Voet and J. G. Voet, *Biochemistry*, 2nd ed., copyright © 1995, John Wiley & Sons, Inc.
Reprinted by permission of John Wiley & Sons, Inc.
Copyright 1999 John Wiley and Sons, Inc. All rights reserved.

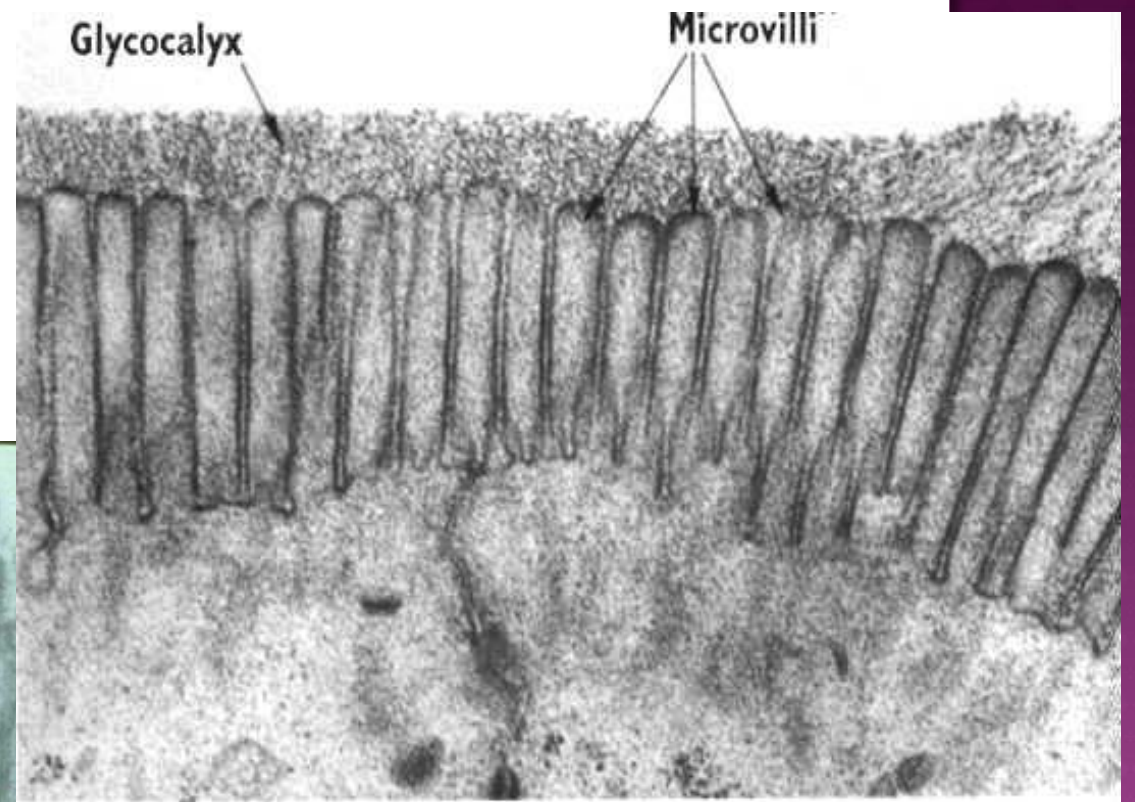
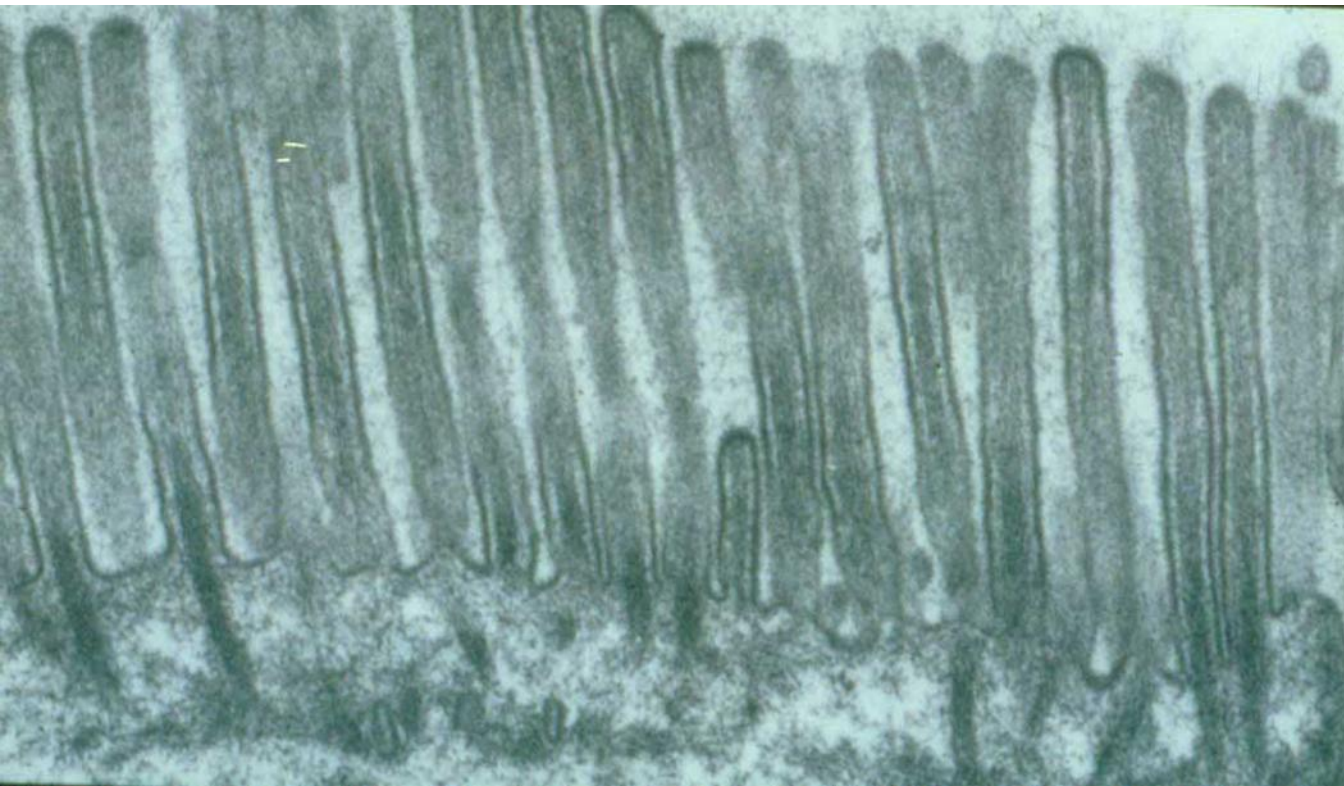
HÜCRE YÜZEYİNİN UĞRADIĞI MORFOLOJİK DEĞİŞİKLİKLER:

1) HÜCRENİN YÜZEY FARKLILAŞMALARI

a) Mikrovilluslar:

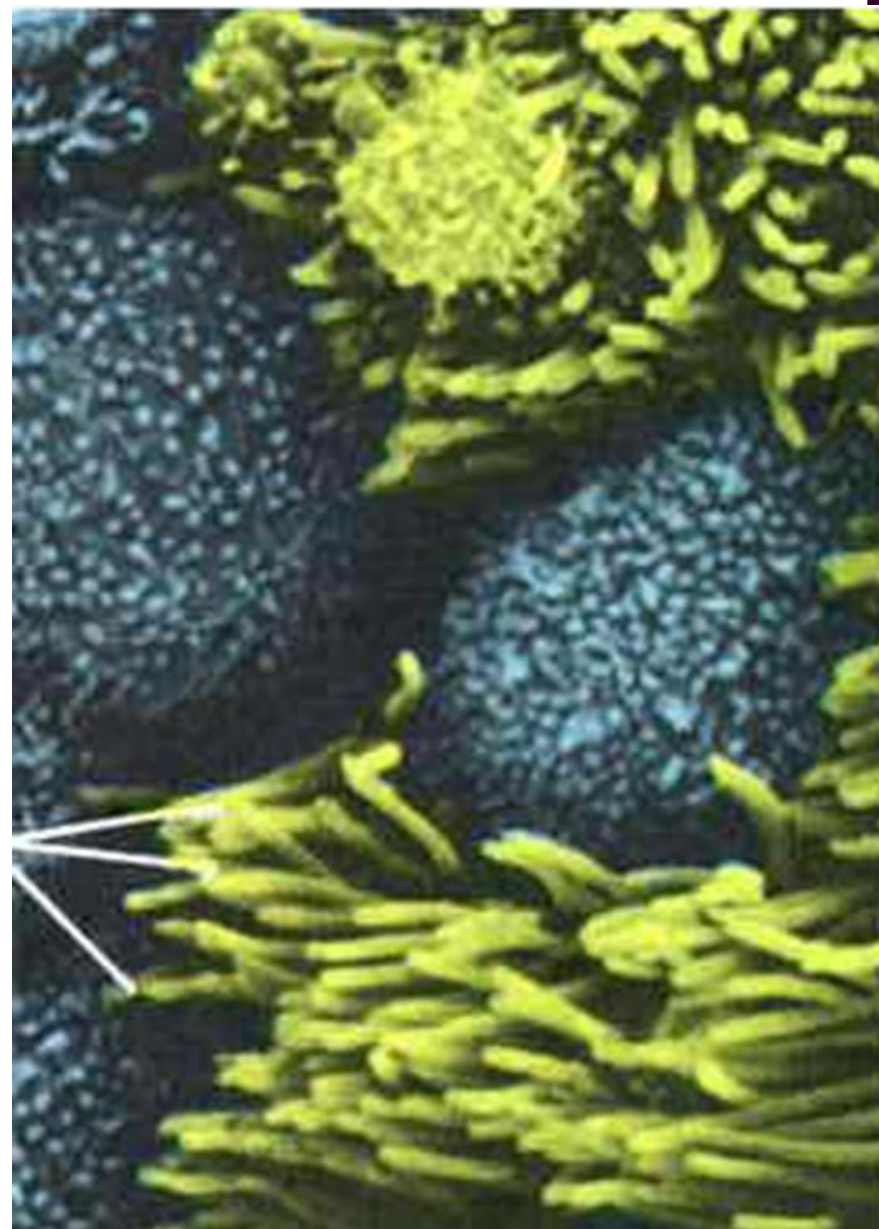
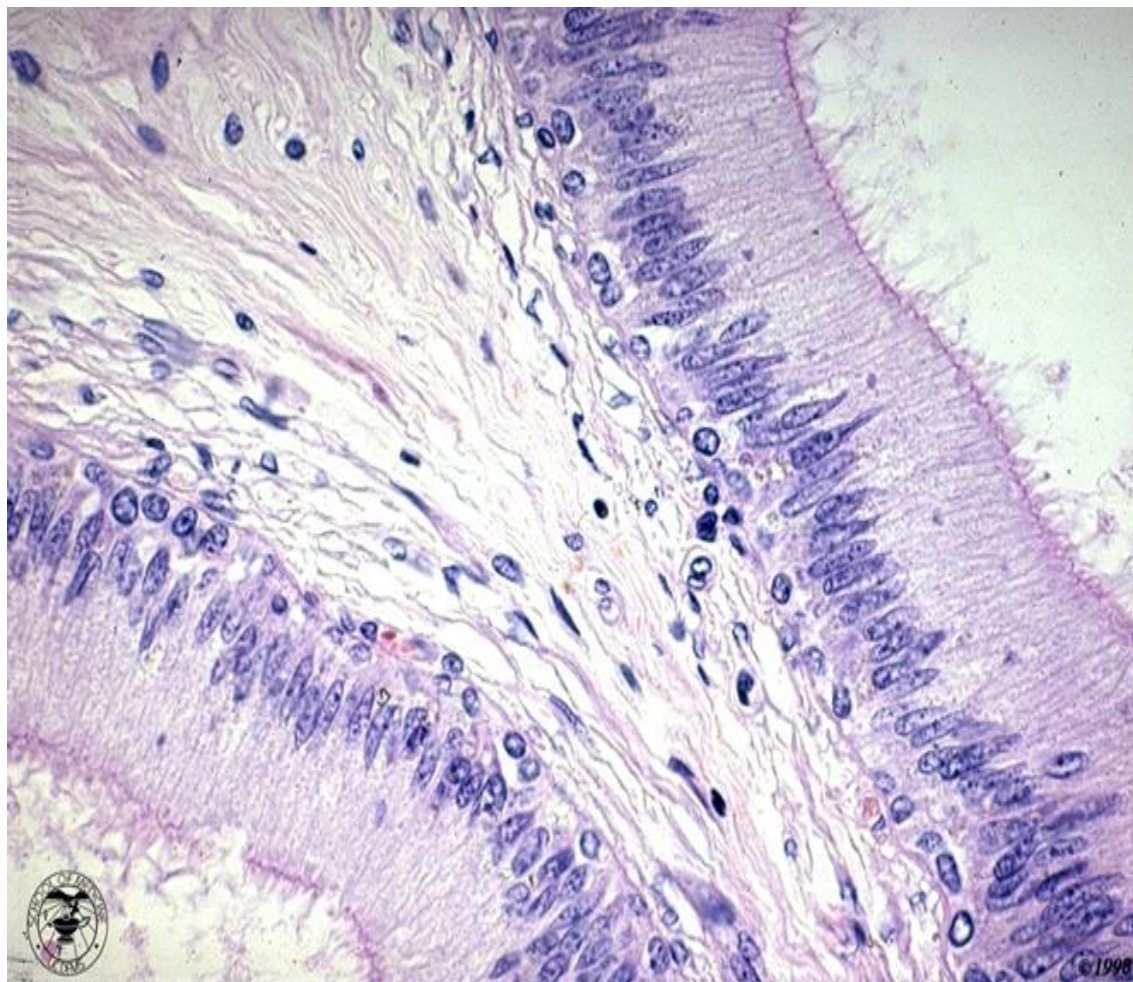
- ◉ Evaginasyon ile şekillenirler:
- ◉ Boyları 1 mikrondan daha küçüktür.
- ◉ Barsak, böbrek prox. tubulus hücreleri vs. de bulunur.
- ◉ Hücre yüzeyini genişletirler.
- ◉ Her bir mikrovillus içinde 20-30 adet aktin flamanı vardır

b) Titrek tüyler (Cinociliumlar):

- Kalıcı sitoplazmik yapılar. 0,2-10 mikron olabilir.
- Hücrenin apikal yüzeyine dik birbirine paralel hareketli uzantılardır
- Enine kesitlerde ipliksel oluşumlar vardır.
- Bunlar 9 çift olarak periferde ve 1 çifti merkezde bulunan mikrotubuluslardır
- Hareketleri ile mukus ve epitel ile ilgili çeşitli sıvılar hareketleri yönünde dalgalandırır
- Sıvılardaki maddeleri hareketleri yönünde iterler
- Solunum yollarında boldur.

c) Kamçılar= Flagellum

- ⦿ Harektli ve kalıcı sitoplazmik uzantılardır.
- ⦿ Titrek tüylerden daha uzundurlar. En tipik örnek spermatozoonun kuyruğu dur.

2) HÜCRELERİ BİRBİRLERİNE BAĞLAYAN DEĞİŞİMLER=YAN YÜZ

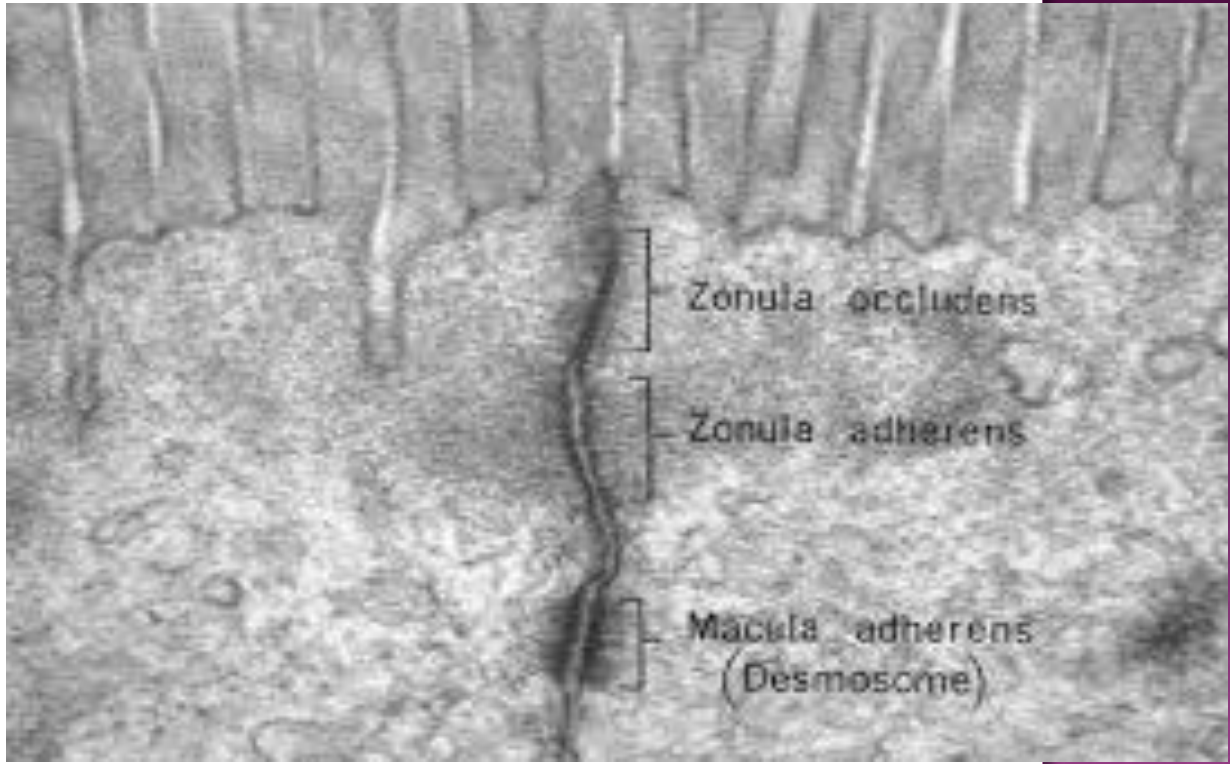
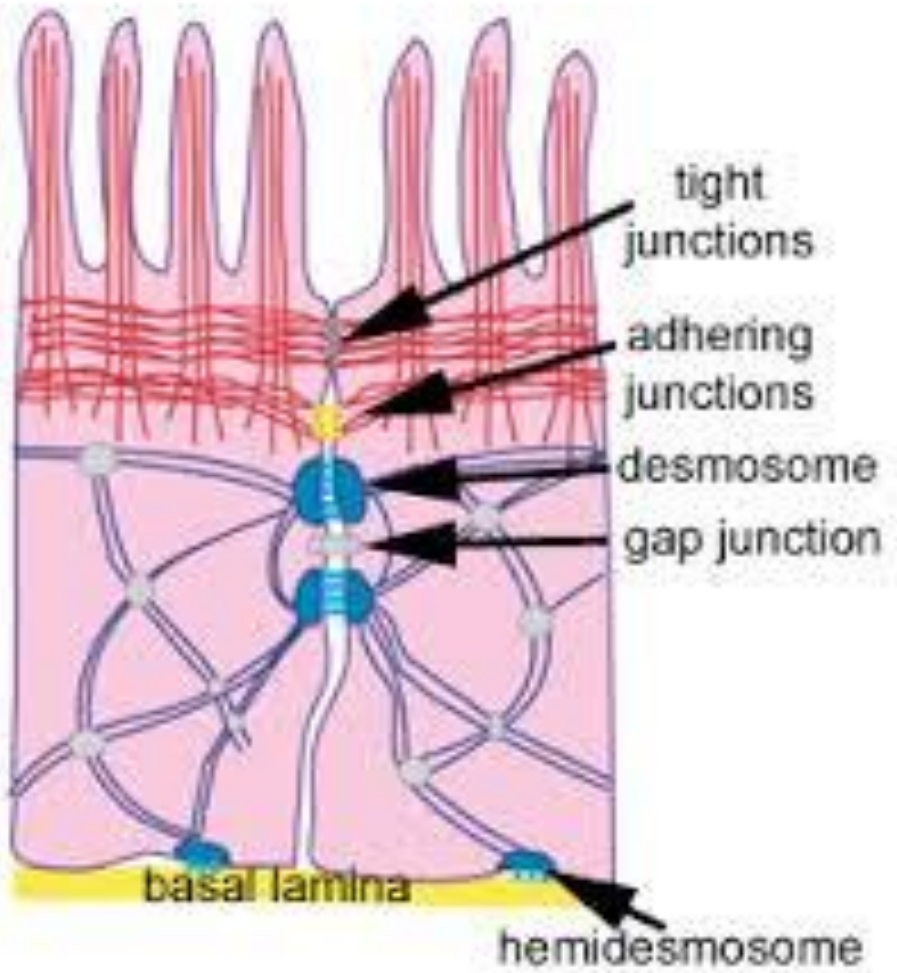
FARKLILAŞMALAR (HÜCRE ADEZYON MOLEKÜLLERİ =INTEGRİNLER)

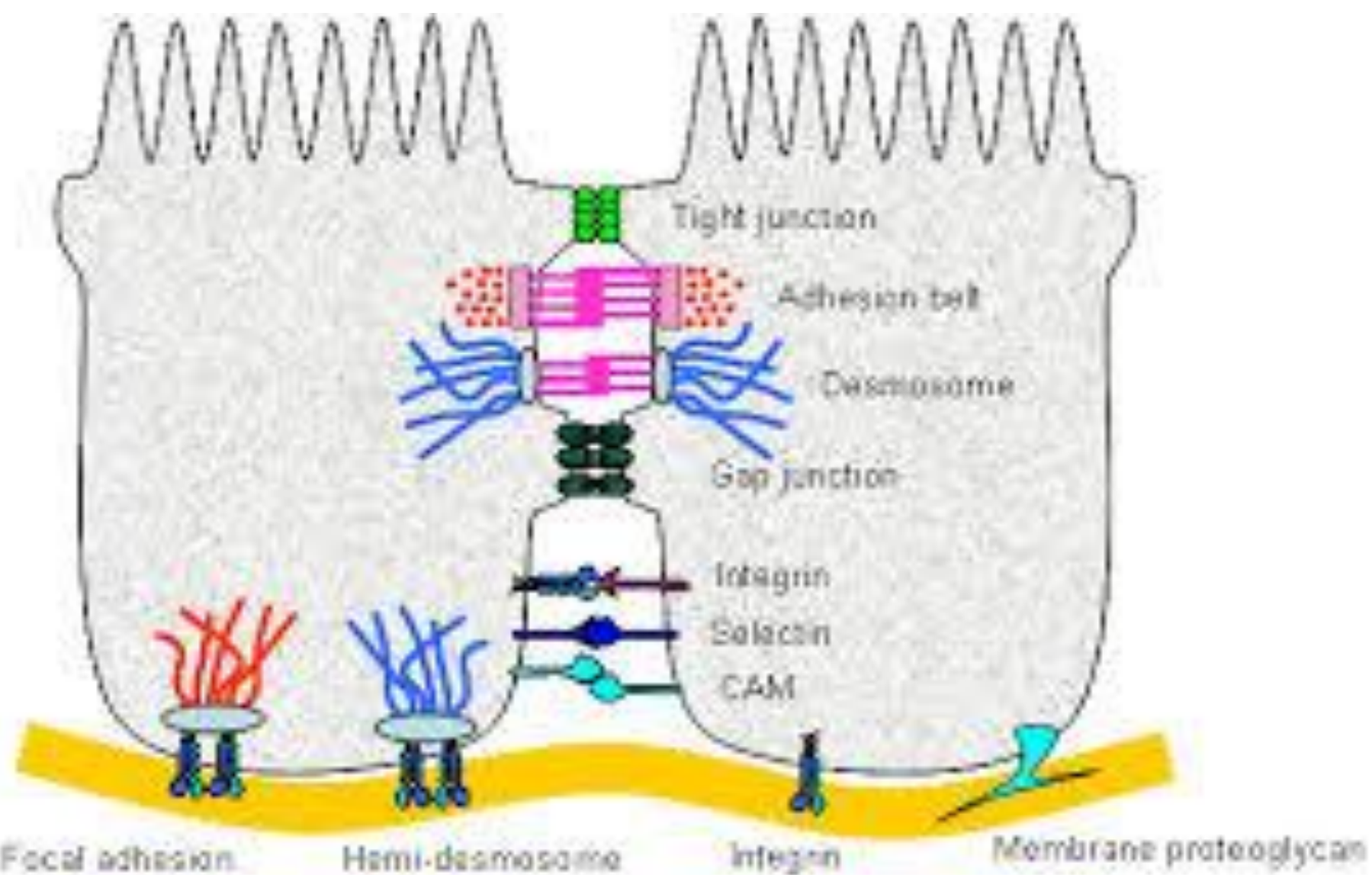
➤ Zonula okludens (Tight junction):

- Hücrenin apikal yüzünün altında iki hücre zarının fermuar gibi birleşmesinden oluşur
- Madde geçişine izin vermez
- Fiziksel etkenlere maruz kalan dokularda iyi gelişmiş
- Tek katlı ve çok katlı epitel hücreleri arasında

➤ Zonula aderens:

- Sıkı bağlantının altında yer alında yer alır.
- Hücreleri bir kemer gibi sarar
- Hücrelerin ünite halinde görev yapmasını sağlar
- Kalp kasında iyi gelişmiş

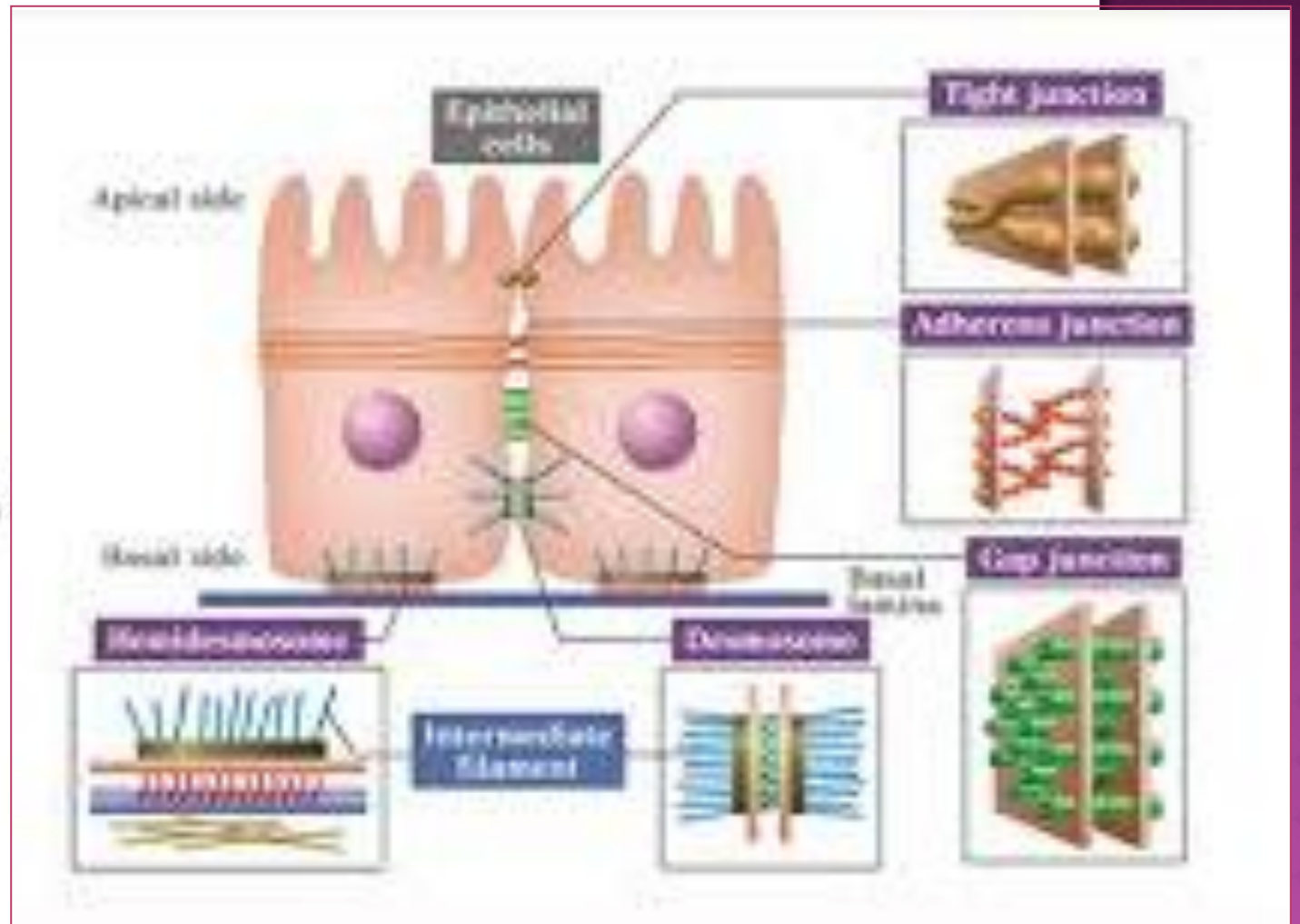
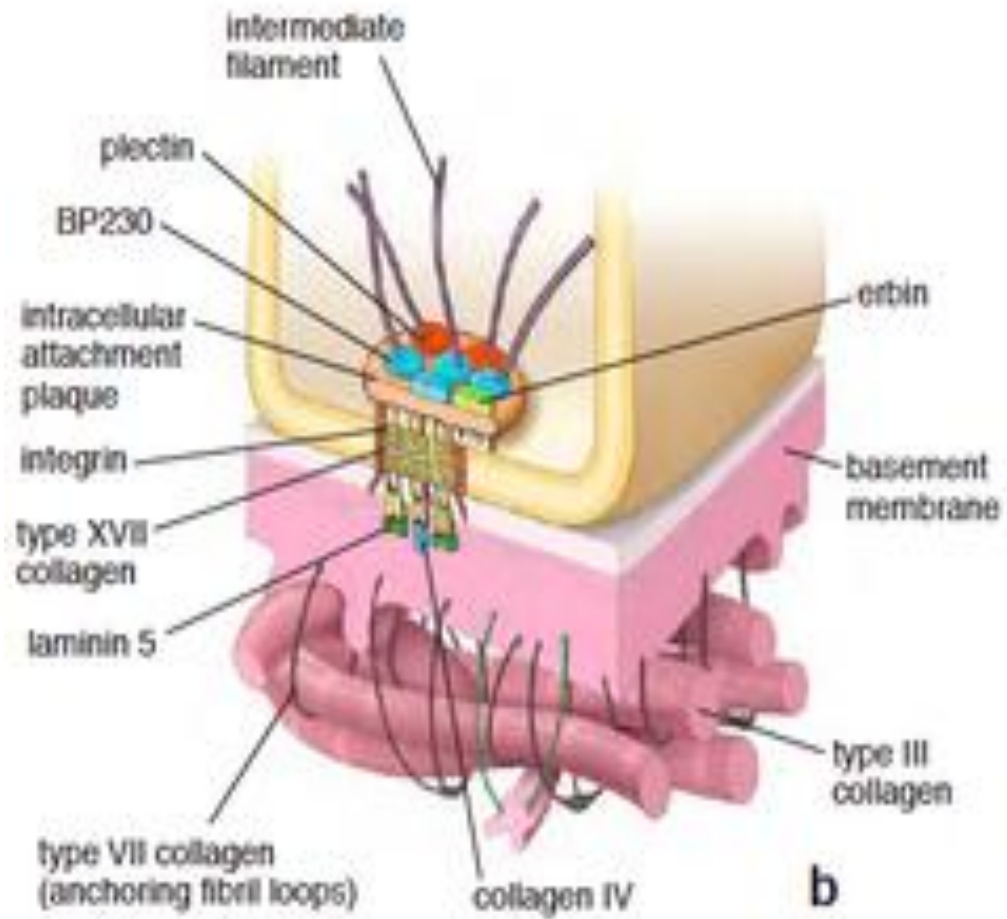

➤ **Makula aderens(Dezmozom):**

- Herbir yarısı bir hücrede olan düğme şeklindeki yapılardır
- Mekanik gerilimlere maruz kalan dokularda iyi gelişmiştir
- Epidermal spinal hücreler, uterus boynu

➤ **Hemidezmozom (Tonoflaman):**

- Epiteli bazal lamina ve bağ dokuya bağlar
- Mekaniksel basınçla karşı karşıya kalan dokularda iyi gelişmiştir
- Kutan mukoza, epidermis ve kıl follikülü hücrelerinde

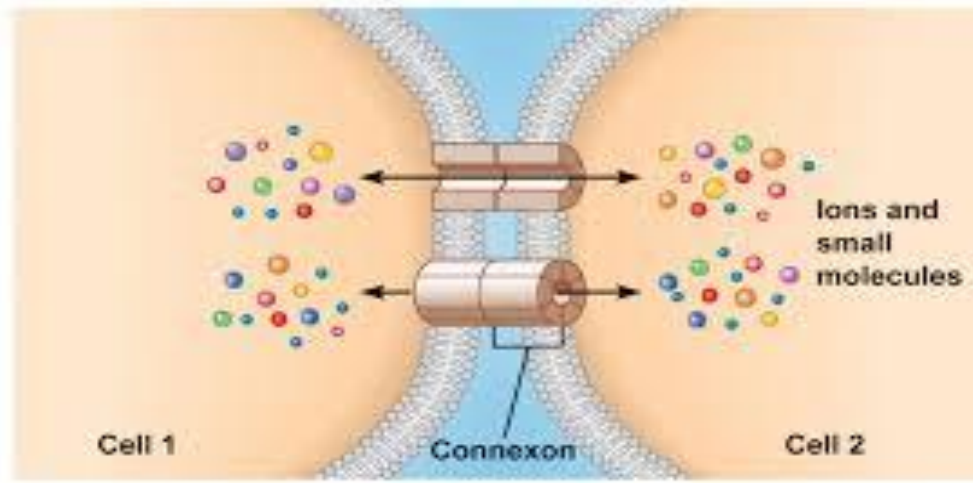

➤ Gap junctions:

- Hücreler arası haberleşme ve ulaşım bölgeleridir
- Bir hücreden diğerine connexin proteininden oluşmuş 7-9nm genişliğinde bir oluk uzanır
- Bu oluk ile bir hücreden diğerine madde alışverişi yapılır
- Çoğu dokuda bulunurlar

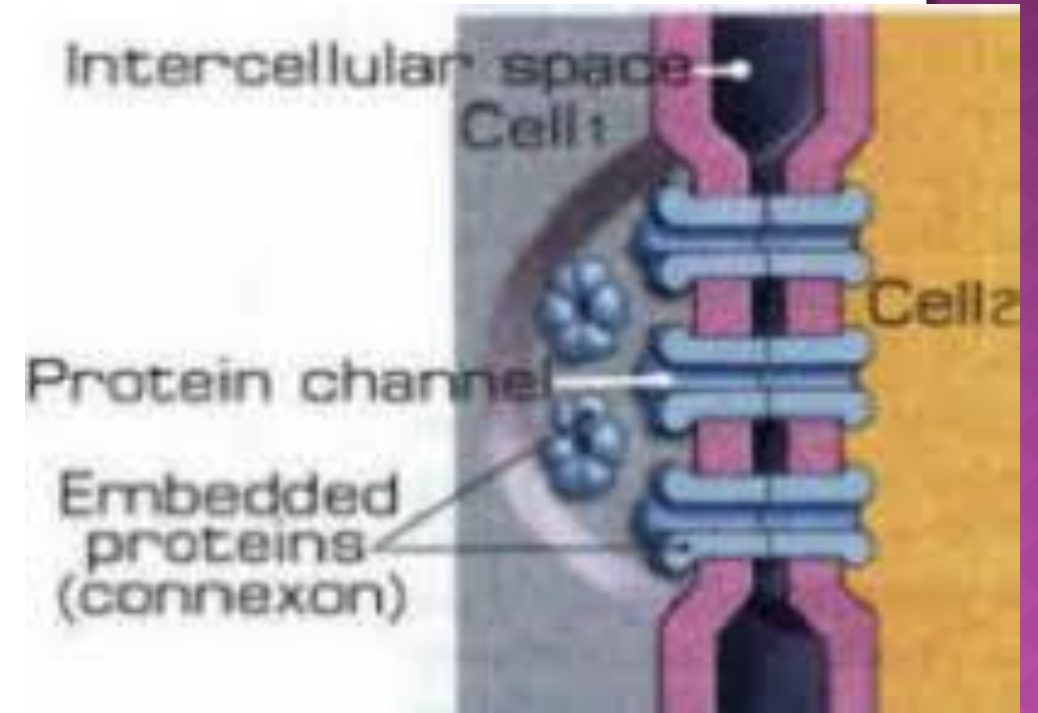
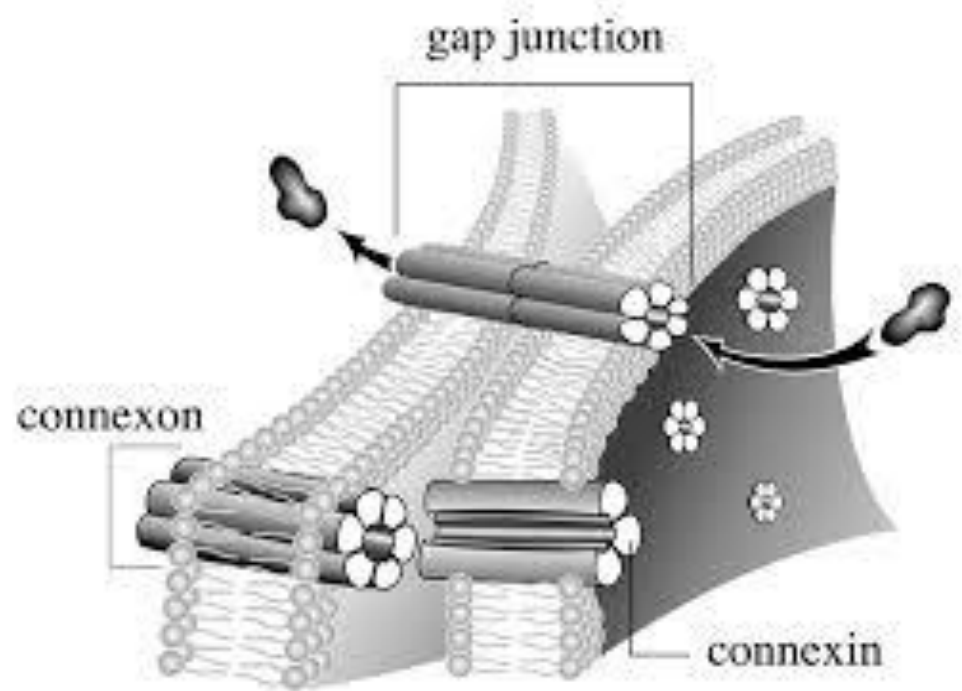
➤ Lateral uzantılar:

- Tek katlı epitel, endotel, mezotel ve madde alışverişinin fazla olduğu böbrek tubulus ve barsak epitelleri arasında

(a) Direct communication through gap junctions

© 2011 Pearson Education, Inc.

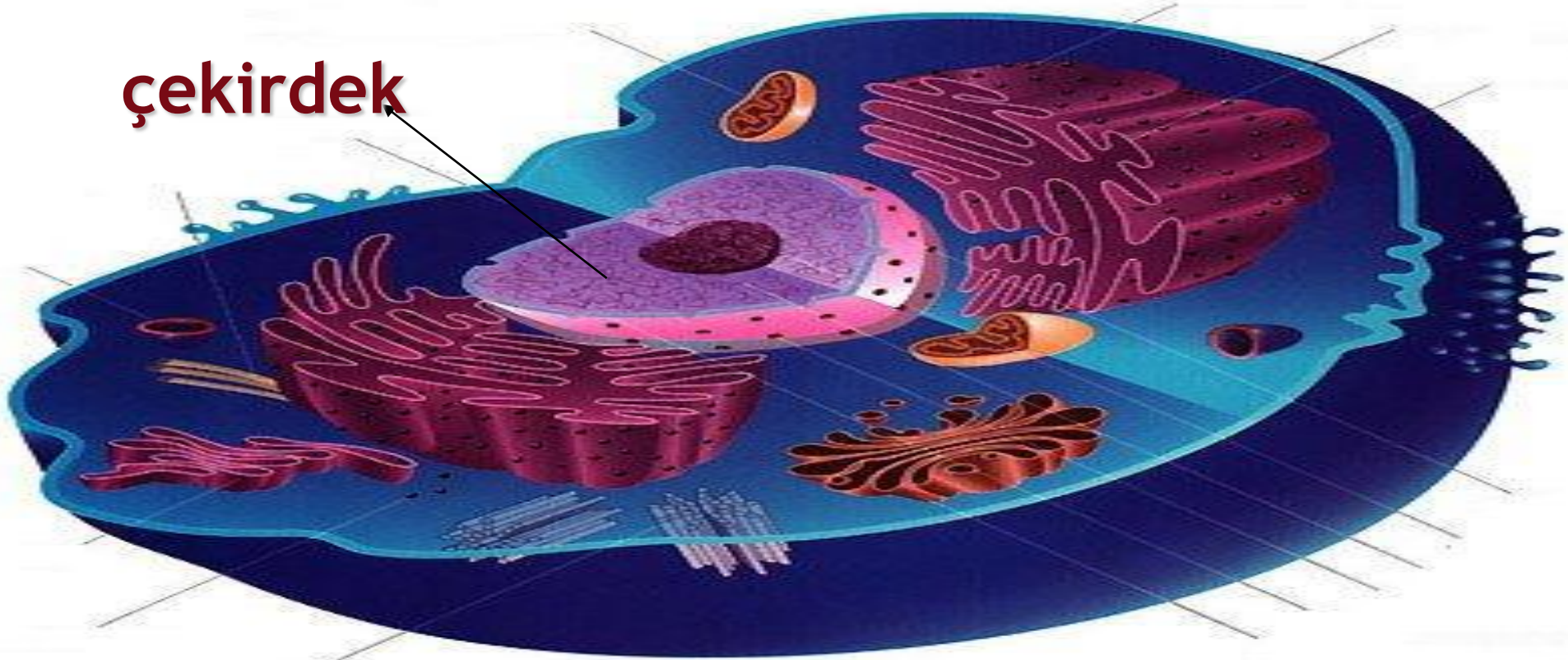
HÜCRE ÇEKİRDEĞİ

- Hücredeki tüm yaşamsal olayların yönetim ve denetim merkezidir.
- Çift zarla çevrelenerek sitoplazmadan ayrılmış olup zarında çok sayıda büyük porlar bulunur
- Bazı hücrelerde bir tane bazılarında ise birden fazla bulunur
- Yuvarlağımsı ve genellikle ortada bulunur
- Kalıtsal bilgi taşıyan DNA molekülünü içerir
- Çekirdek; hücre bölünmesini kontrol eder. Bu sayede kalıtsal karakterleri yeni hücrelere aktarır.
- Protein sentezi yaptırarak hücre metabolizmasını kontrol eder.

HÜCRE ÇEKİRDEĞİ

çekirdek

- DNA'nın bulunduğu ve DNA'daki bilginin RNA'ya aktarıldığı yerdir
- Çekirdeğin içini dolduran esas maddeler DNA ve protein molekülleridir
- DNA molekülleri rastgele dağılmaz, kromozom denilen yapılar içinde proteinlerle birlikte bulunurlar. İnsanda 23 çift (46 adet) kromozom vardır
- DNA molekülleri hücrede mevcut bütün proteinlerin nasıl yapılacağıının genetik bilgisini içermektedir

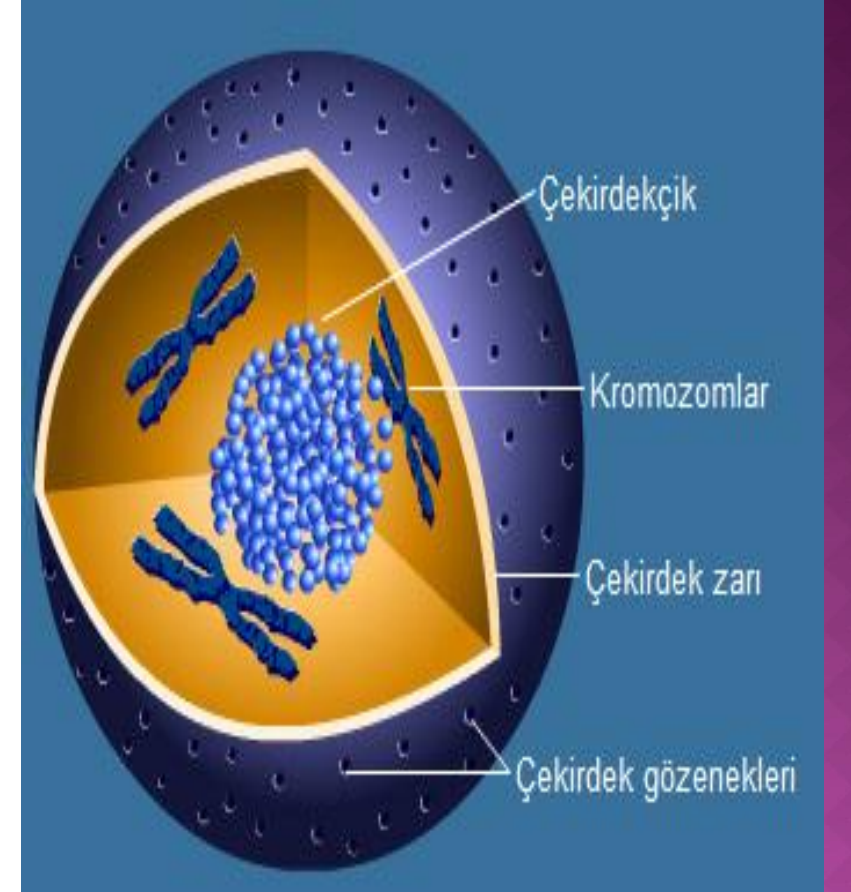
Hücre çekirdeği dört kısımdan oluşur:

1- ÇEKİRDEK ZARI

2- ÇEKİRDEK PLAZMASI
(KARYOPLAZMA)

3- ÇEKİRDEKÇİK

4- KROMATİN VE KROMOZOMLAR

ÇEKİRDEK ZARI

- ◉ Çift katlı, kimyasal yapı bakımından hücre zarına benzer
- ◉ Çekirdek zarında iç ve dış zarın birleşmesi ile oluşan porlar bulunur
- ◉ Dıştaki zar ribozom taşır
- ◉ Kıvrımlar yaparak EPR kanalcıklarını oluşturur.
- ◉ Dış zara: ekzin
- ◉ İç zar: intin

ÇEKİRDEK ÖZSUYU (KARYOPLAZMA)

- ◉ Kimyasal yapısı sitoplazmaya benzer
- ◉ Çekirdekçik ve kromatin iplikler arasını dolduran jelöz bir sıvıdır
- ◉ Sitoplazmadan çekirdeğe gelen yapı ve enerji maddeleri ile çekirdekten sitoplazmaya geçecek maddeleri içerir

ÇEKİRDEKÇİK (NUKLEOLUS)

- ⦿ Yapısında RNA ve protein bulunur
- ⦿ Hücre bölünmesi sırasında kaybolur
- ⦿ RNA ve protein sentezi ile ilgilidir

KROMATIN IPLİK

- ⦿ Yapısı DNA molekülünden oluşmuştur
- ⦿ Uzun ağ ve yumak şeklindedir
- ⦿ Hücre çekirdeğinin temel yapısı kromatindir
- ⦿ DNA adını verdiğimiz kalıtsal molekül özel proteinlerle birleşerek kromozomlarda paketlenmiş halde bulunur
- ⦿ Kısalıp, kalınlaşarak kromozomu oluşturur.
- ⦿ Kromozomlar birleşmiş iki parça halinde bulunur,
- ⦿ Parçaların her birine kromatid denir

HÜCRE ÇEKİRDEĞİNİN GÖREVLERİ

- ◉ Kalıtsal bilgiyi depolar
- ◉ Hücre bölünmesinden önce kalıtsal bilgiyi iki katına çıkarır
- ◉ Kalıtsal bilginin ifade edilmesinden ve sitoplazmaya geçişinden sorumludur
- ◉ Kalıtsal bilginin ne zaman, hangi hücrede, ne kadarının ifade edileceğini kontrol eder
- ◉ Hücresel çevrede iç ve dış değişikliklere karşı uyumlanmayı kontrol eder

HÜCRE SİTOPLAZMASI

- Hücre ile çekirdek arasını dolduran, renksiz, yarı saydam, yumurta akı kıvamında bir yapıdır.
- Sitoplazma canlıdır ve hücrenin bütün hayatsal faaliyetleri burada gerçekleşir.
- Büyük çoğunluğu sudan oluşan sitoplazmada organik ve inorganik maddeler, madensel tuzlar, vitaminler, hormonlar bulunur
- Bundan başka sitoplazmada her biri ayrı işlevlere sahip hücre organelleri yer alır

- ◉ Sitoplazma(sitozol)da bulunan proteinlerin önemi büyüktür.
- ◉ Proteinler **globüler** (Yumaklanmış) veya **ipliksel** olabilirler.
- ◉ Bazıları; Mikroflamanlar-Mikrotubuluslar (iplikçik ve borucuk oluşturabilirler)
- ◉ Bu proteinler ‘**hücre iskeleti**’, oluşturarak hücreye şekil verirler.

ORGANELLER

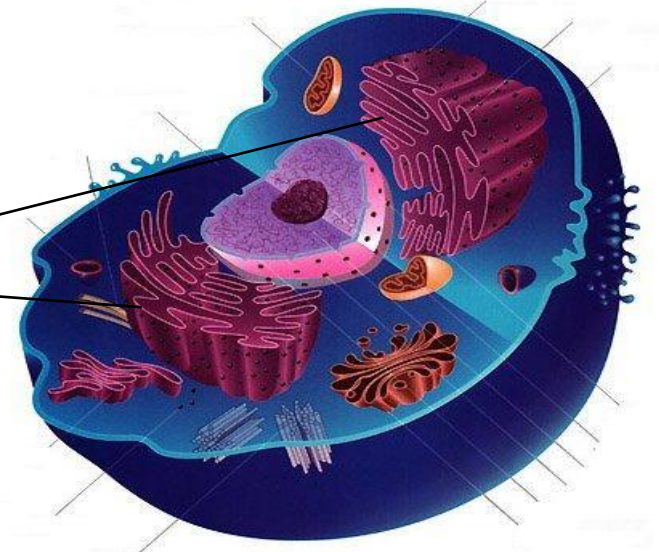
- ◉ Organeller, **hücrenin sitoplazmasında bulunan** ve hücre için gerekli maddeleri **üretmek ya da enerji sağlamak** gibi görevleri yerine getirmek üzere özelleşmiş hücre bölümleridir
- ◉ Hücre içerisinde dağınık halde bulunurlar
- ◉ Hücrenin organelleri:
  - endoplazmik retikulum
  - golgi kompleksi (golgi aygıtı)
  - lizozom
  - peroksizom
  - ribozom
  - çekirdek (nükleus) ve çekirdekçik (nükleolus)
  - mikrotübüller ve mikrofilamentler (hücre iskeleti bileşenleri)

ENDOPLAZMİK RETİKULUM

- Çekirdekle hücre zarı arasında madde alışverişini sağlar.
- Hücre içini ağ gibi sarar.
- Lipid, protein ve kompleks karbonhidratların yapım yeridir
- Hücredeki toplam membranların yarısından fazlasını oluştururlar
- Endoplazmik retikulumun çift katlı membranı, çekirdeğin çift katlı membranı ile yakın ilişkilidir
- İki tip endoplazmik retikulum vardır

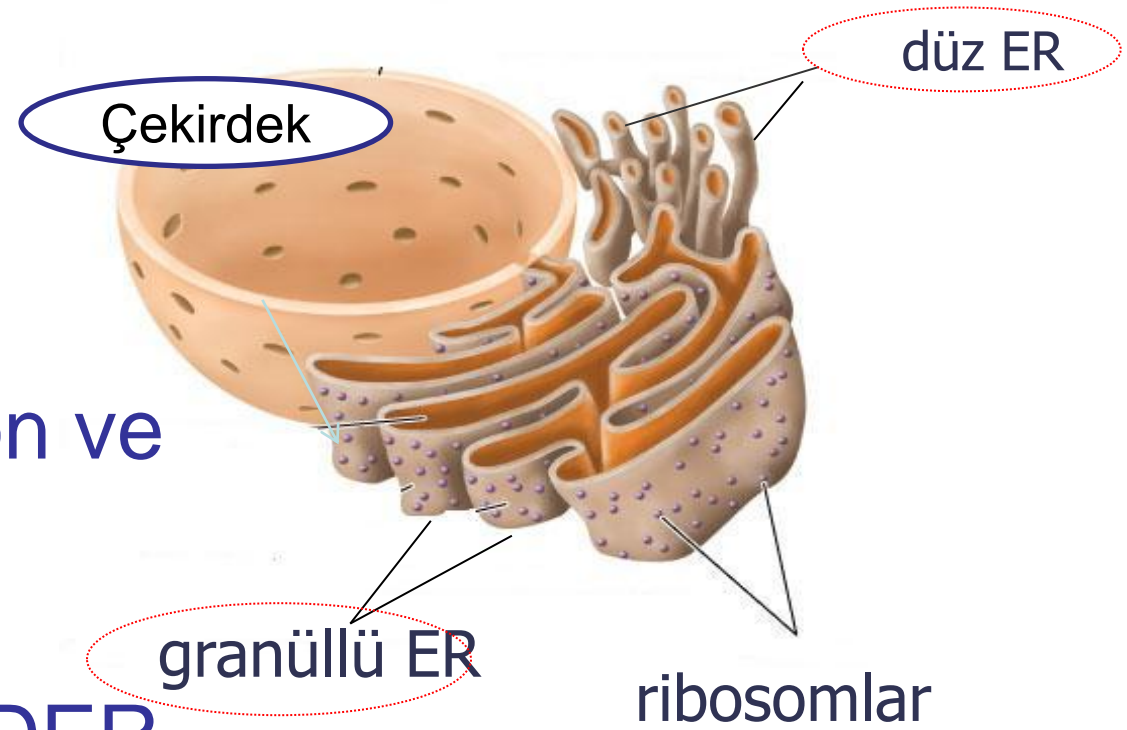

**endoplazmik
retikulum**

1. Düz Endoplazmik Retikulum

- Ribozom içermezler, tüplerden oluşan bir ağ şeklindedir
- Lipid sentezinden (steroid hormon ve trigliserit vb.)
- Detoksifikasyondan sorumludur
- İyon transportu (Ca hücre içinde DER içinde bulunur)

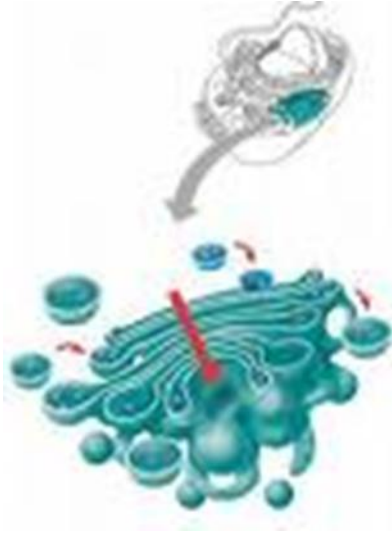

2. Granüllü Endoplazmik Retikulum

- Ribozom içerirler
- Sentezlenen proteinlerin toplandığı ve proteinlerin aktif yapılarını kazandığı organeldir

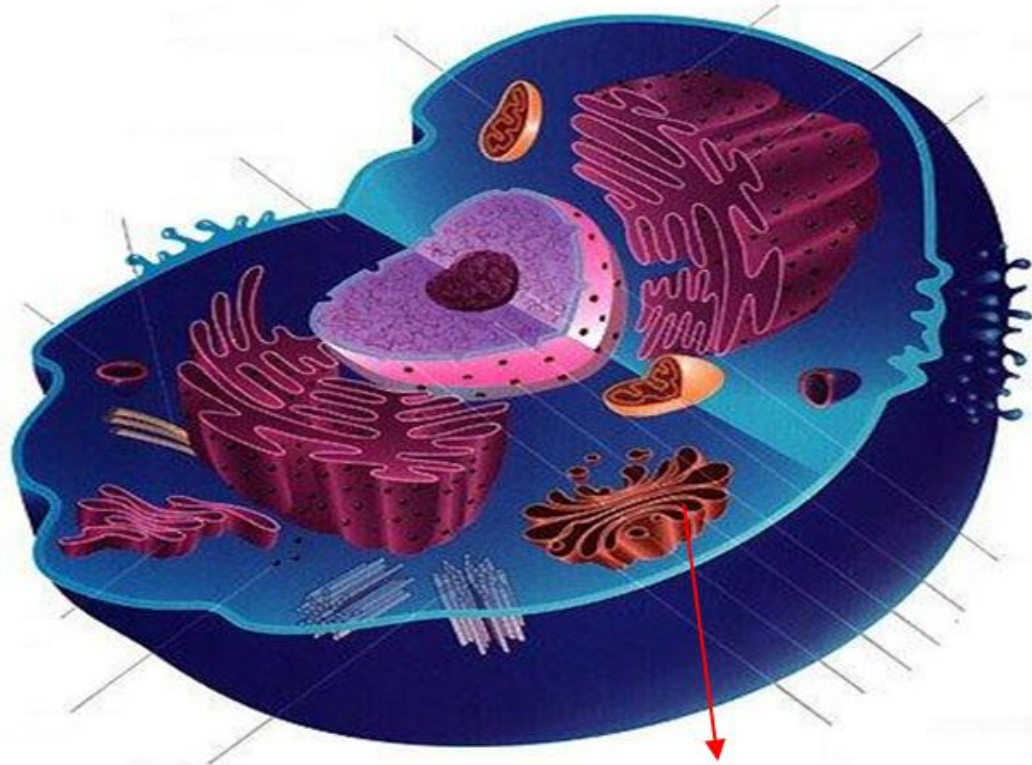
GOLGİ KOMPLEKSİ (GOLGİ AYGITI)

- Hem yapı hem de fonksiyon yönünden endoplazmik retikulum ile yakın ilişkilidir
- Birbirine paralel bir dizi membranöz kanaldan oluşur
- Salgı yapan hücrelerde iyi gelişmiştir

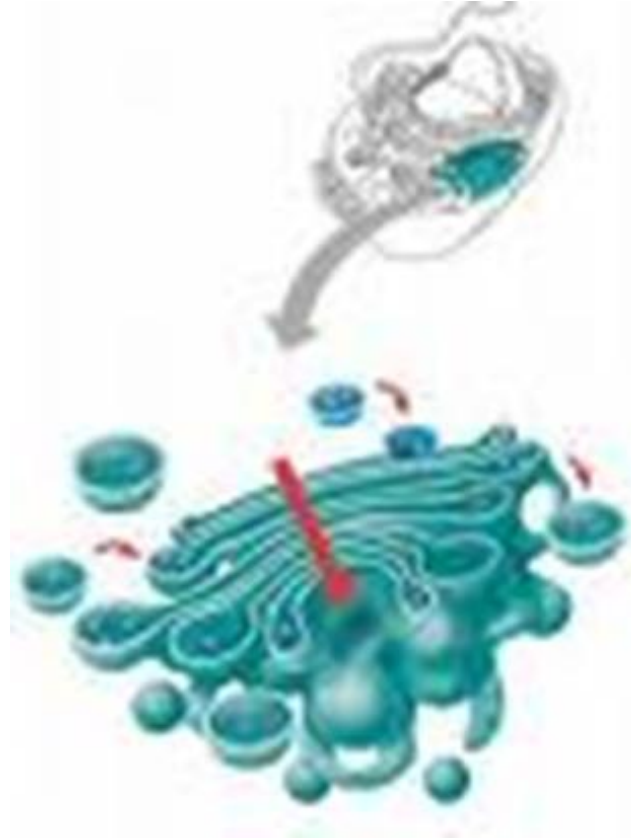

Başlıca görevleri:

- Paketleme ve salgı görevi vardır.
- Salgı maddelerinin oluşumunda ve paketlemesinde görev alır.
- ER'de sentezlenen maddelere son şeklini vermek
- Bu maddeleri bir membranla çevrelemek, paketlemek
- Hücre zarının yenilenmesi ve yüzeyinin genişletilmesi
- Lizozom oluşturmak

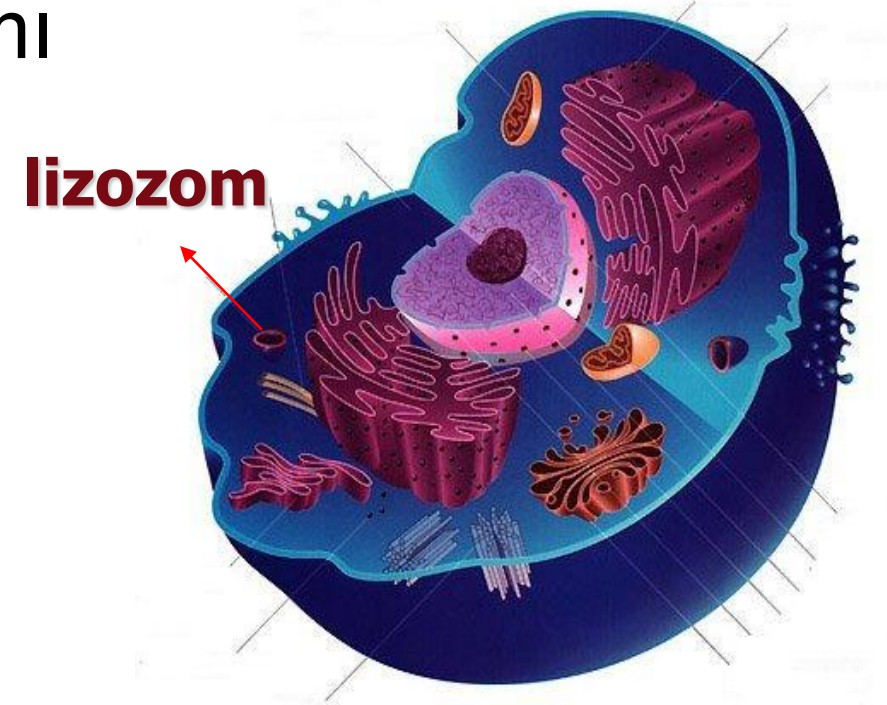

golgi kompleksi

LİZOZOM

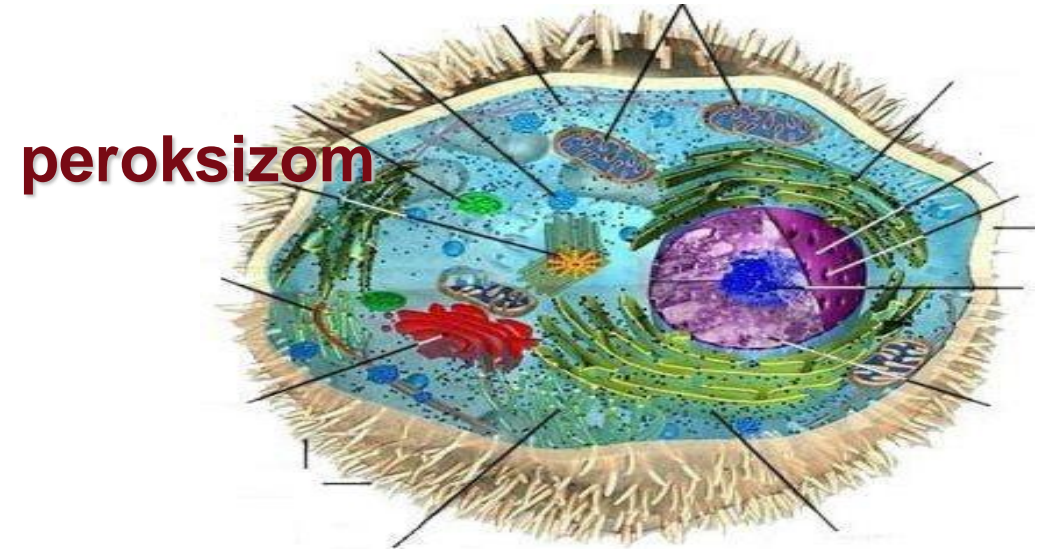
- Golgi aygıtı tarafından oluşturulan vesiküler organellerdir
- Hücre içi sindirimden sorumlu organeldir.
- Hücre içi sindirimi sağlamak üzere yaklaşık 40 civarında enzim içerirler
- Düşük yoğunluktaki lipoproteinlerin yıkımı
  - İşlevi tamamlanmış yapıların,
  - bakteriler gibi zararlıların sindirimi
  - proteinlerin..... aminoasitlere,
  - glikojenin.....glukoza dönüşümüburada olur

PEROKSİZOM

- Peroksizom membranında özel proteinler ve oksidasyon enzimleri vardır
- Karaciğerdeki peroksizomların ana görevi, detoksifikasyondur

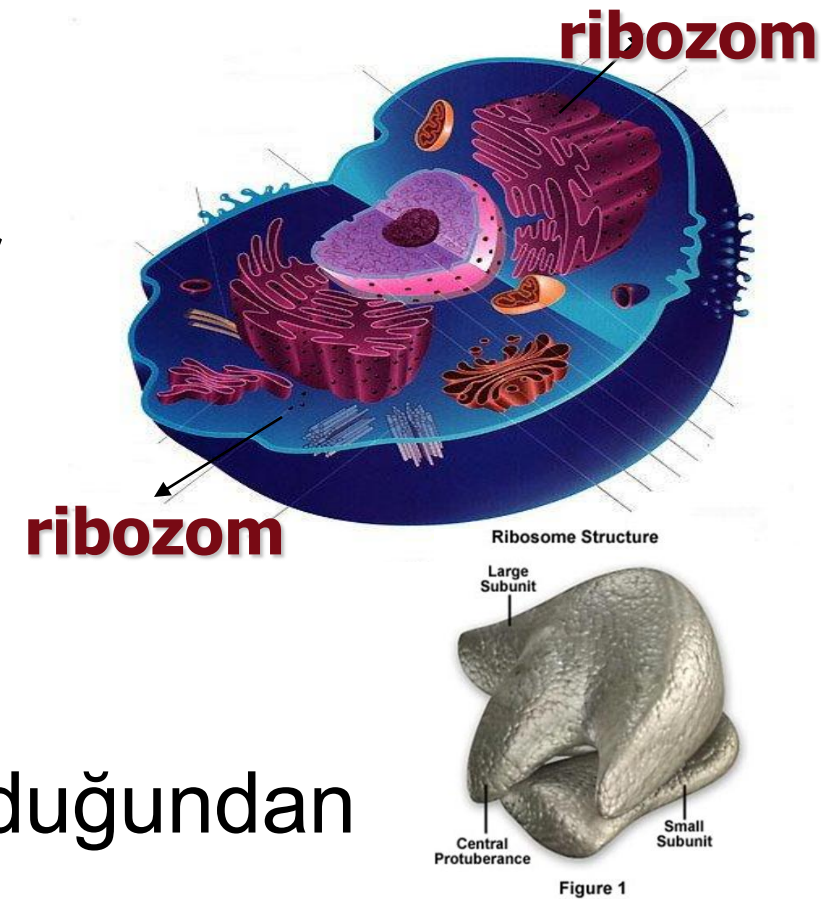

✓ Bilgi nükleustadır ancak protein yapım yeri sitoplazmadır.

- Bu nedenle bilginin sitoplazmaya aktarılması gerekir.
- Bu amaçla **DNA kalıp** gibi kullanılarak **RNA** yapılır.
- Oluşan RNA sitoplazmaya geçerek protein yapım yeri olan ribozomlara protein sentezi için gerekli bilgiyi aktarır
- Çekirdek sayesinde sadece hücre içindeki kimyasal olaylar düzenlenmez aynı zamanda hücrenin özelliklerinin yeni hücre nesillerine aktarılması da sağlanır

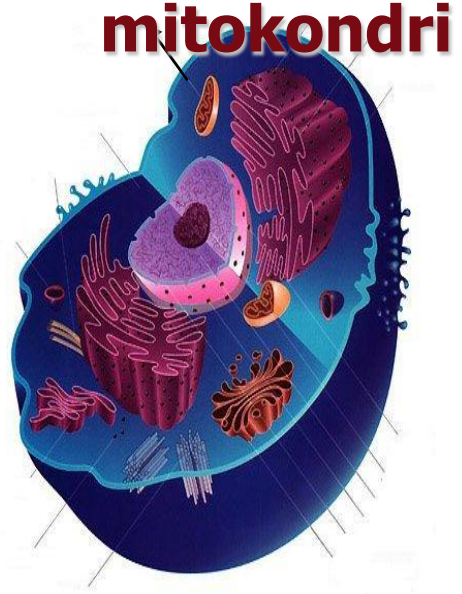
RİBOZOM

- Hücrede protein sentezinin yapıldığı yerdir
- Protein sentezi için gerekli bilgi DNA'dadır ve bu bilgi RNA'ya aktarılır
- RNA'daki bu bilgi ile ribozomlarda protein yapılır
- Bir hücre için protein sentezi çok önemli olduğundan hücrelerde binlerce ribozom bulunur
- Ribozomlar sitoplazmada serbestçe yüzerler ya da ER'ya bağlı olarak bulunurlar
- Ribozomlar farklı büyüklükte iki alt ünitelerden oluşur
- Ribozomların membranları yoktur

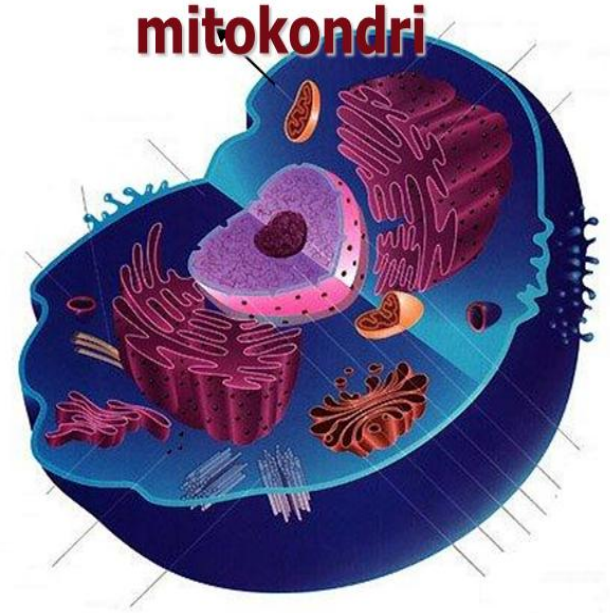

MİTOKONDİRİ

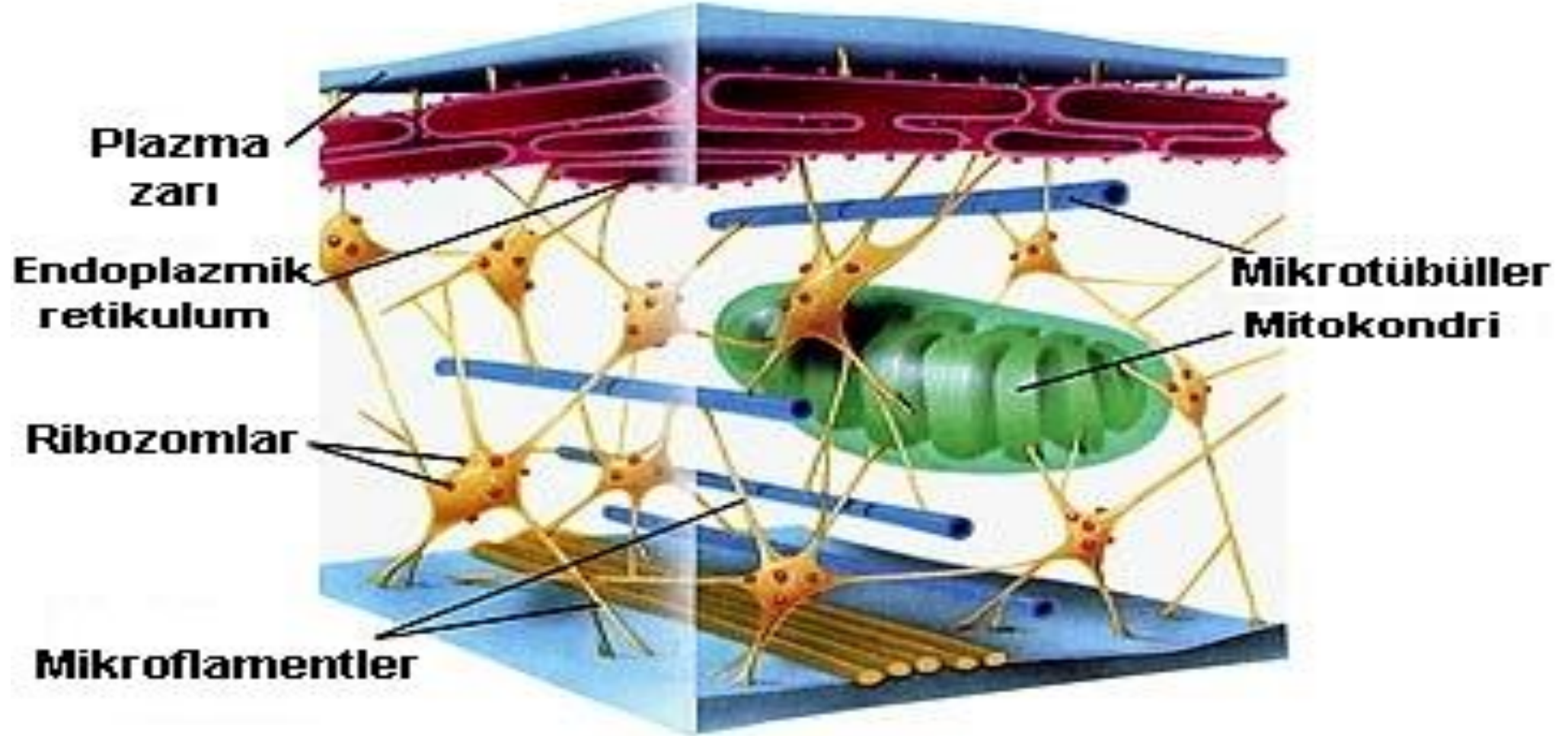
- Hücrenin enerjiden sorumlu organelidir. Enerji üretir.
- Sayıları, hücrenin enerji ihtiyacına göre değişir
- Biri iç diğeri dış olmak üzere iki membranı vardır
- İç membrandaki çok sayıda katlanmalar yüzey alanını genişleterek membran bağımlı reaksiyonların daha fazla olmalarına zemin hazırlar
- Lipid metabolizmasında görevli (yağ asitlerinin yıkımı)
- Divalent katyon depolanması (CaPO_4 şeklinde Ca depolar)

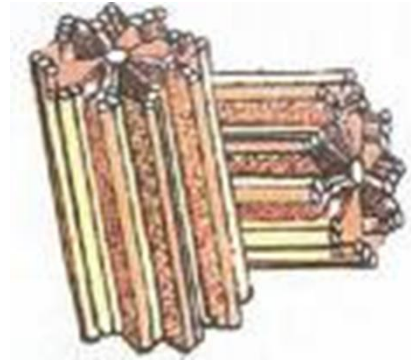
- Hücreye gelen besin maddesi ile oksijen birleştğinde mitokondride enerji açığa çıkması olayına **hücreesel solunum** denir
- Açığa çıkan enerji **ATP** şeklinde depolanır ve madde iletimi, kimyasal sentez reaksiyonları, kas kasılmaları ve sinir uyarımı gibi durumlarda enerji sağlar
- Enerji gereksinimi çok olan hücrelerde (örn:kas hücresi) çok sayıda bulunur

HÜCRE İSKELETİ

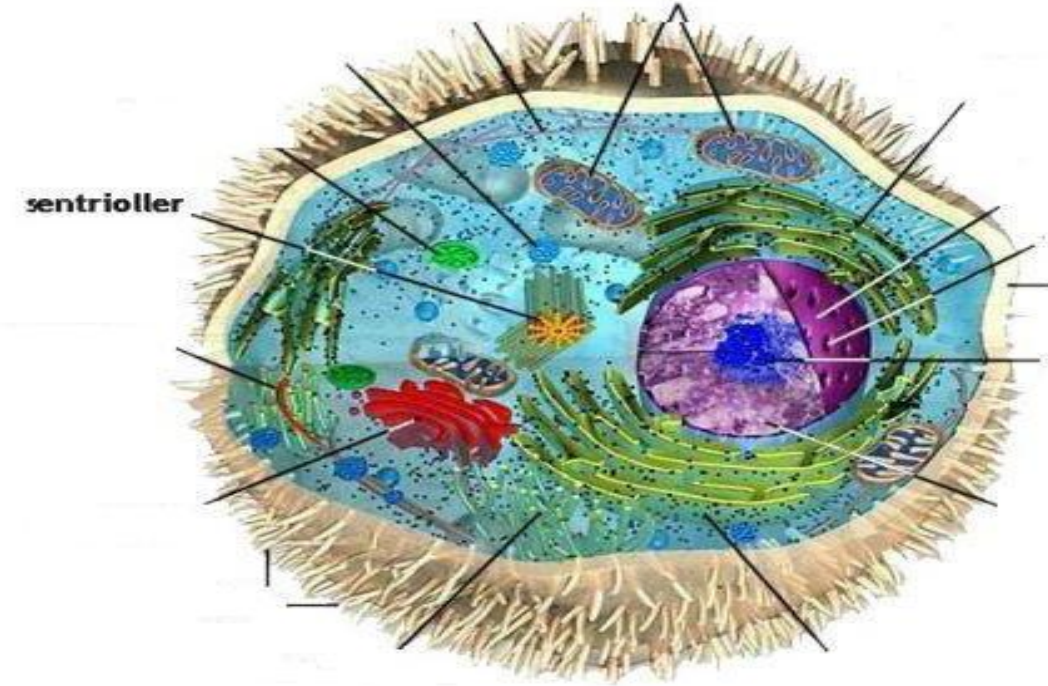

- Hücre iskeleti, hücrenin şeklini, hücre organellerinin yerinde durmasını sağlar
- Hücre hareketinden sorumludur
- Başlıca bileşenleri:

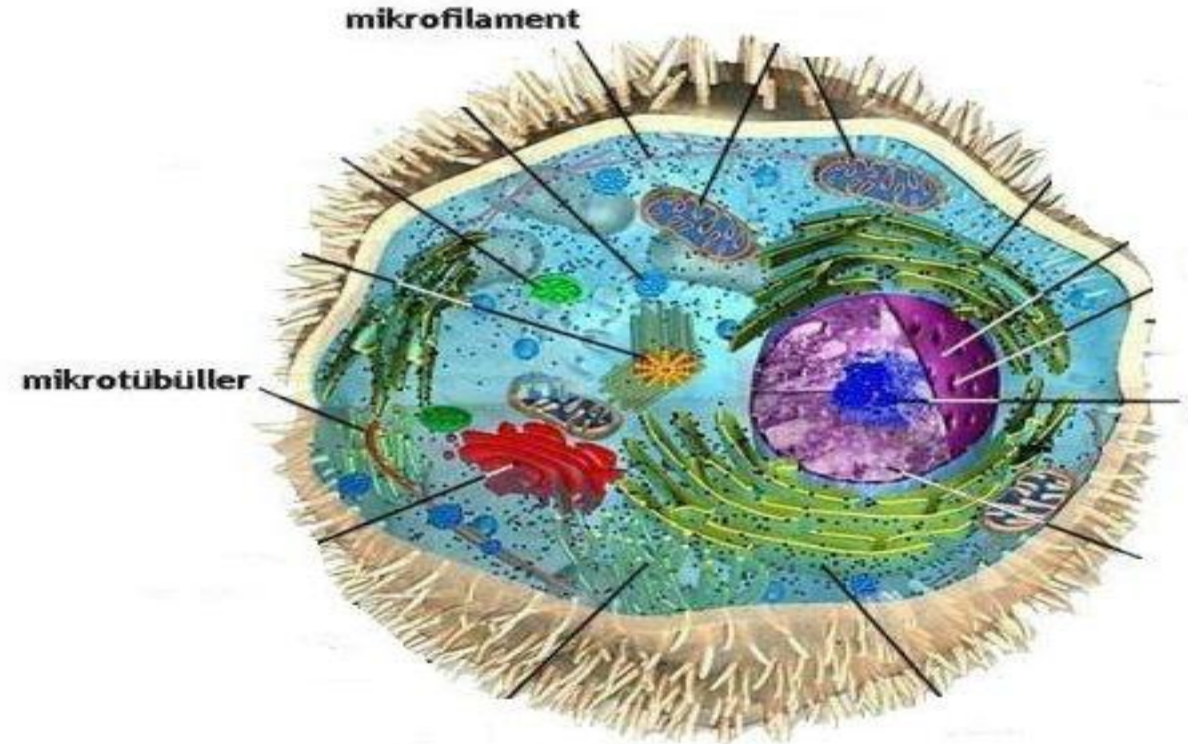
1. Sentriyoller:

- Çekirdeğe yakın olarak yerleşik 1 çift silindirik yapıdır
- Her biri 3'erli gruplar halinde 9 tübülden oluşur
- Hücre bölünmesi sırasında kromozomların hücre kutuplarına çekilmesini sağlar

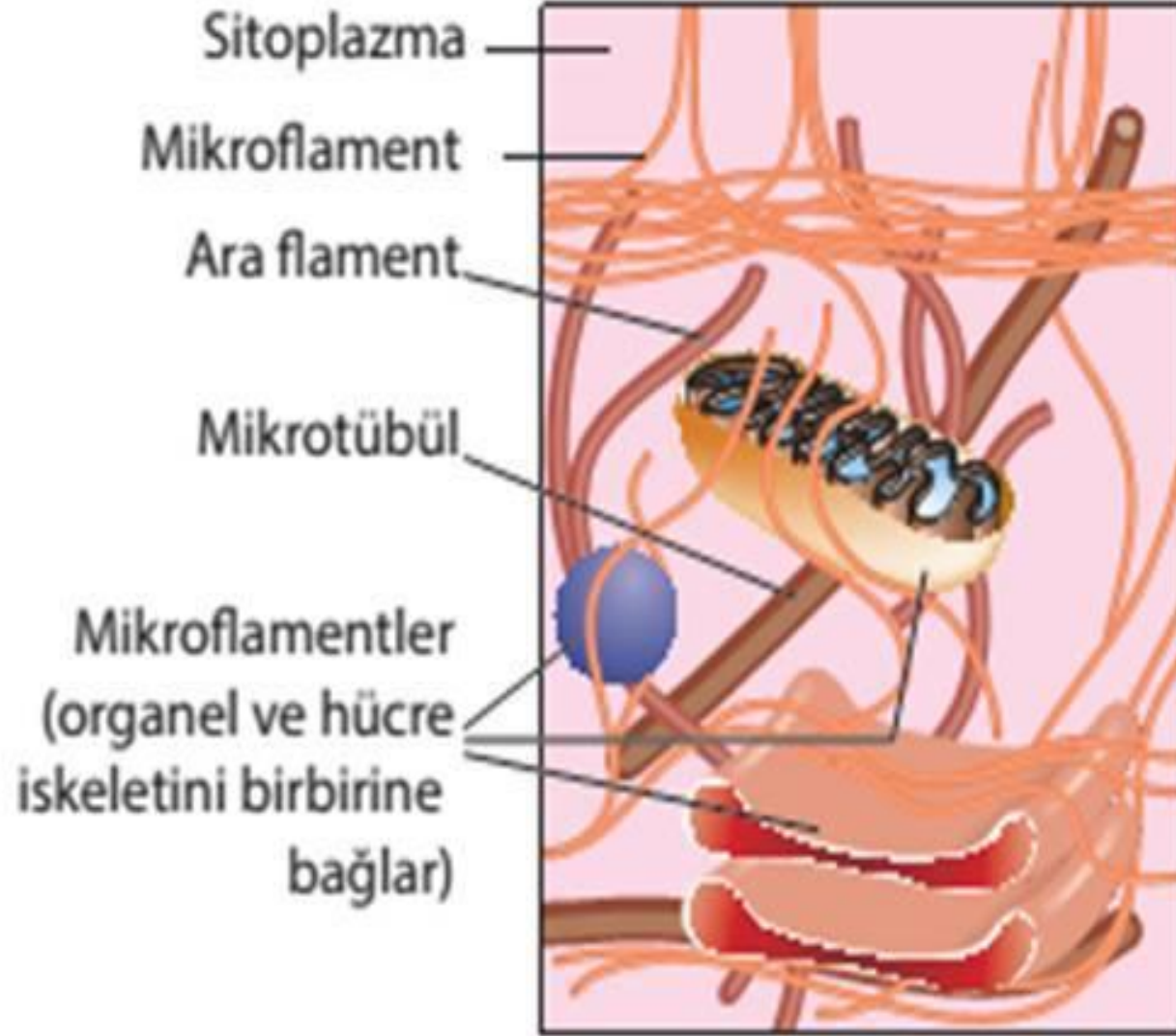

2. Mikrotübül ve Mikrofilamentler

- Mikrotübüllerin görevi hücreyi yerinde tutmaktır
- Mikrofilamentler ise hücrenin şeklini değiştirmesinde rol alırlar

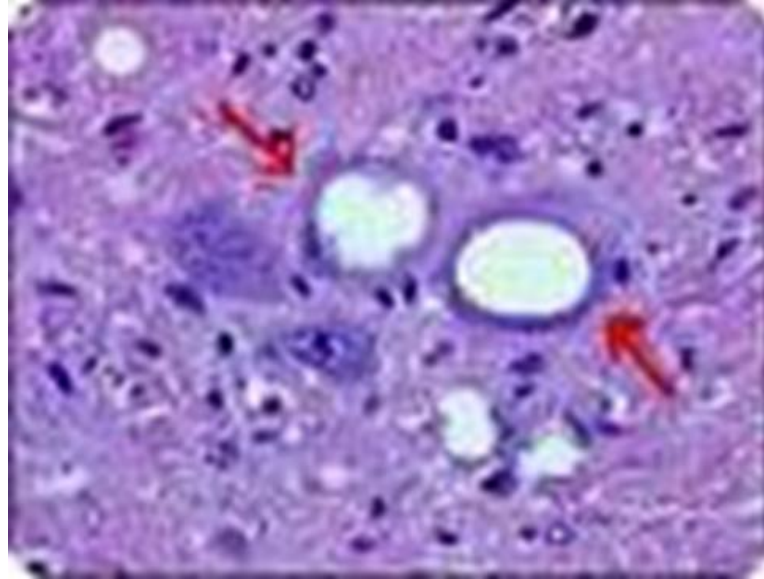

HÜCRE İSKELETİ

VAKUOL (KOFUL)

- Hücre için fazla olan ya da zararlı olan maddeleri depo etmekle görevlidir. .
- Bitki hücrelerindeki büyük, hayvan hücrelerindeki küçük.

HÜCRENİN GENEL ÖZELLİKLERİ

- 🎀 Hücreler ortamdan ham materyali alırlar.
- 🎀 Bütün hücreler seçici geçirgen bir zar olan plazma membranı ile çevrilmiştir
- 🎀 Enerji üretirler: Bu enerji iç ortam dengesini sağlamak, ve sentez reaksiyonlarını yürütmek için gereklidir.
- 🎀 Kendi moleküllerini sentez ederler.
- 🎀 Organize bir şekilde büyürler.
- 🎀 Çevreden gelen uyarılara cevap verirler.

Yapısal Özellikleri

- ⌘ Çoğalırlar (bazı istisnalar haricinde).
- ⌘ Kalıtsal bilgiler DNA içinde saklanır.
- ⌘ Genetik kod temelde aynıdır.
- ⌘ Bilgi DNA dan proteinlere RNA aracılığı ile geçer.
- ⌘ Proteinler ribozomlar tarafından yapılır.
- ⌘ Proteinler hücrenin fonksiyon ve yapısını düzenlerler.

HÜCREDEN ORGANIZMAYA

Adı	Tanımı	Örnek
HÜCRE	Görev ve yapı bakımından canlılığın bütün özelliklerini gösteren en küçük birim.	Kas hücresi, alyuvar, akyuvar
DOKU	Yapı ve görevleri birbirine benzeyen hücre topluluğu	Kas doku, kan doku, kemik doku
ORGAN	Dokuların biraraya gelerek oluşturdukları yapı	Kalp, akciğer, mide
SİSTEM	Organların biraraya gelerek oluşturdukları organ topluluğu	Dolaşım sistemi, sindirim sistemi, üreme sistemi
ORGANİZMA	Sistemlerin biraraya gelerek oluşturdukları canlı varlık	İnsan, kedi, kavak, çınar